

**GAZİ HÜSREV BEY VAKFI'NIN HİCRÎ 1034, 1035, 1036,
1037, 1038/ MİLÂDÎ 1624/25, 1625/26, 1626/27, 1627/28,
1628/29 YILLARINA AİT MUHASEBE BİLANÇOLARI***

*Kadir ARSLANBOĞA***

ÖZET

Gazi Hüsrev Bey, 16.yy'da on yedi yıl Bosna Sancakbeyliği görevinde bulunmuş ve Balkanlardaki Osmanlı fetihlerinde önemli başarılarla imza atmış bir kumandandır. Siyasî ve askerî başarıları yanında 1531 yılında Bosna'da kendi adına bir cami inşa ettirmiştir. Sonrasında ise gerek vakfiyeler ile gerekse de vakıf yöneticilerinin marifetiyle imaret, medrese, hankah, zaviye, türbe, mekteb, kervansaray, çifte hamam, bedesten, hanlar, kütüphane, hastane ve muvakkithane vd. müesseseler inşa ettirerek bir külliye vücuda gelmiştir. Bu müesseselere ek olarak Bosna'nın en hacimli para vakfını da kurmuştur. Gazi Hüsrev Bey kurduğu vakıf marifetiyle Bosna'ya kazandırdığı müesseselerle, Bosna'nın ikinci kurucusu ünvanını almıştır. Çalışmada Gazi Hüsrev Bey Vakfı'na ait Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi katalogunda 1576 no'lu defterde kayıtlı Hicrî 1034, 1035, 1036, 1037, 1038/ Milâdî 1624/25, 1625/26, 1626/27, 1627/28, 1628/29 yıllarına ait 5 yılı kapsayan muhasebe bilançoları konu edinilmiştir. Bilançolar yardımıyla vakfın gelir ve giderleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Defterde 1628/1629 bilançosu sonu itibarıyla vakfın borç ve bakaya durumu da ortaya konulmuştur. Daha öncesinden tahrir defterlerinde ve diğer çalışmalarda vakfa ait gelir ve giderler ile bilançolardaki gelir ve giderler karşılaştırılmıştır. Bilançolara ek olarak Gazi Hüsrev Bey Vakfı'na ait olan Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi katalogunda 6974 no'lu defterde bulunan vakfiyeden yararlanılarak vakfın gelir kaynakları ve personelinin listesi ile bilançoların transkriptleri de çalışmanın eklerinde verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Gazi Hüsrev Bey, Bosna, Vakıf.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Tarihi El-mek: kadirarslanboga@hotmail.com

**ACCOUNTING BALANCE SHEETS OF GAZI HUSREV BEY
FOUNDATION IN HIJRI: 1034, 1035, 1036, 1037, 1038 /
GREGORIAN: 1624/25, 1625/26, 1626/27, 1627/28,
1628/29**

ABSTRACT

Gazi Husrev Bey served as the governor of the sanjak in Bosnia for seventeen years in the 16th century and was a commander achieving great success in the conquests of Ottoman in Balkans. Apart from his political and military successes, he constructed a self-titled mosque in Bosnia in 1531. Then, the constructed hospice, madrasa, hankah lodges, zawiyah, school, caravansary, double bath, bazaar, inn, library, hospital and timing room through both endowments and foundation managers; and it became a social complex. In addition to these establishments, he founded the most voluminous financial foundation of Bosnia. Gazi Husrev Bey was titled as the second founder of Bosnia with the establishments he redounded to Bosnia through the foundation he founded. In this study, the accounting balance sheets covering 5 years that are 1034, 1035, 1036, 1037, 1038 of the Hijri / Gregorian: 1624/25, 1625/26, 1626/27, 1627/28, 1628/29 recorded in the blotter of Gazi Husrev Bey Foundation numbered 1576 in the catalogue of Topkapı Palace Museum Archives in Prime Ministry Ottoman Archives were discussed. Through balance sheets, income and expenses of the foundation were examined in detail. The debt and remnant statuses of the foundation were revealed in the blotter by 1628/1629 balance sheet. Heretofore, in cadastral record books and in other studies, the income and expenses of the foundation were compared to the income and expenses in the balance sheets. In addition to balance sheets, income resources of the foundation, personnel list and transcript of the balance sheets were enclosed to the study by benefiting from the foundation certificate-charter in the blotter of Gazi Husrev Bey Foundation numbered 6974 in the catalogue of Topkapı Palace Museum Archives in Prime Ministry Ottoman Archives.

Key Words: Ottoman Empire, Gazi Husrev Bey, Bosnia, Foundation.

Giriş

Gazi Hüsrev Bey, II. Beyazıt'ın kızı Selçuk Sultan ile Serez Sancakbeyi olan Ferhad Bey'in evladı olarak 1480 yılında Serez'de dünyaya gelmiştir. Kefe Sancakbeyliği'ne atanan dayısı Şehzade Mehmed ile 1503'te Kefe'ye giden Hüsrev Bey, daha sonra Semendire Sancağı'na atanmış ve Belgrad'ın fethinde mühim hizmetler görmüştür. Fetih sonrasında 1521 yılında Bosna Sancakbeyliği'ne atanan Hüsrev Bey, bu görevinde 1525 yılına kadar kalmıştır. Yayça Kalesi'nin zaptında muvaffak olamaması nedeniyle görevinden alınan Hüsrev Bey, az bir süre sonra ikinci defa Bosna Sancakbeyliği'ne tayin edilmiştir. Hüsrev Bey'in Bosna'daki bu ikinci dönemi 1533 yılının sonlarında Semendire Sancakbeyliği görevine atanmasıyla son bulmuştur. 1536 yılında

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014*

üçüncü defa Bosna Sancakbeyliği'ne atanan Hüsrev Bey, 1541 tarihindeki vefatına kadar bu görevinde kalmıştır.¹

Bosna Sancakbeyliği görevini toplamda on yedi yıl sürdüren Hüsrev Bey; Knin, Skradin, Ostravica, Yayça, Banyaluka, Klis gibi bölgenin önemli kaleleri ile Pojega çevresini almış ve Mohaç Meydan Muharebesi'nde üstün gayretler göstermiştir.² Serhad boylarında ve savaş meydanlarında sergilemiş olduğu yiğitlik ve kazandığı başarılar nedeniyle kendisine "Gazi" ünvanı verilmiştir.³

Gazi Hüsrev Bey de sadece askeri alanda göstermiş olduğu başarılar ile devlet sınırlarının genişlemesine katkıda bulunmamış, aynı zamanda kurduğu vakıfla hem bölgede Türk-İslam kültürünün yerleşmesine hem de Bosna'nın gelişmesine çok ciddi katkılar yapmıştır.⁴ Gazi Hüsrev Bey Vakfı sayesinde kasaba düzeyindeki Saraybosna gelişerek şehir haline dönüşmüştür.⁵ Bu nedenle Hüsrev Bey, Bosna'nın ikinci ve asıl kurucusu olarak nitelendirilmektedir.⁶ Bu gelişmeyi Bosna'yı ziyaretinde Evliya Çelebi'de şöyle belirtmiştir; "*Bosnasaray'ı hâlâ cümleden ma'mûr u müzeyyen ve âbâdân bir şehri sengistândur*".⁷

1. Gazi Hüsrev Bey Vakfı

Gazi Hüsrev Bey, Bosna'da bir külliye inşa ettirmiştir. Bu külliyenin ilk binası H. 937/ M. 1530/31 yılında tamamlanan ve kendi adına yaptırmış olduğu, bugün ise Begova Cami olarak bilinen yapıdır.⁸ 1531 tarihli vakfiye camiiyle birlikte külliyenin içerisinde bulunan imaret, hankah, zaviye (misafirhane), türbe, mekteb ve şadırvana aittir.⁹ 1537 tarihli ikinci vakfiye medreseye ait olup, vakfedilen 700.000 dirhem, 400.000 dirhemlik kısmı ile 15 odadan oluşan 50 akçelik bir medrese¹⁰ yapılması belirtilmiştir. Medrese inşasına tahsis edilen 400.000 dirhemden baki kalan meblağ ile de muteber kitaplar alınması ve bunların medresede kullanılması vakfiyede yazılmıştır.¹¹ Kitap alımı için tahsis edilen para Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nin çekirdeğini oluşturmuştur.¹² Külliyenin tamamlanmasıyla birlikte kütüphane Kurşunlu Medresesi'nde faaliyete geçmiştir.¹³

¹ M. Tayyib Okıç, "Husrav Beg, Gâzî", **İA**, C. V/I, İstanbul: 1977, s. 602-3; M. Tayyib Okıç, "Gazi Hüsrev Bey", **DİA**, C. 13, Ankara: 1996, s. 453-4; Hatice Oruç, "Gazi Hüsrev Bey'in Saraybosna'daki Vakıfları", **Bellekten**, Sayı 268, s. 645-646.

² Okıç, "**Husrav Beg, Gâzî**", s. 602-3; aynı yazar, "**Gazi Hüsrev Bey**", s. 453-4.

³ Oruç, **agm**, s. 647.

⁴ Osmanlı Devleti'nde vakıflar buldukları bölgeyi ekonomik olarak bir merkez konumuna yükselttikleri gibi, kurmuş oldukları cami, medrese, tekke, zaviye ve imaretler gibi müesseselerle birlikte bölgenin İslamlaşmasına ciddi katkılar sağlamışlardır. Volkan Ertürk, "Osmanlı Devrinde Vize Sancağındaki Selâtin Ve Ümera Vakıfları (1530-1613)" **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 8/5 Spring 2013, www.turkishstudies.net, s. 282.

⁵ Behija Zlatar, "XV. Ve XVI. Yüzyıl Saraybosna Vakıfları", **Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Uluslararası Sempozyumu**, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2012, s. 59.

⁶ M. Tayyib Okıç, "Gazi Husrev Beg Ve Onun Saraybosna'daki Camiine Bir Minare Daha İlâve Edilmesine Dair Bir Vesika", **Necati Lugal Armağanı**, Ankara: TTK, 1968, s. 464.

⁷ Evliyâ Çelebi, **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi**, (Haz.) Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin, C. V, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 224.

⁸ Zlatar, **agm**, s. 59; Oruç, **agm**, s. 648.

⁹ Okıç, **agm**, s. 481.

¹⁰ Medreselerin dereceleri, müderrislerin kıdemleriyle alakalı idi. En yüksek medrese derecesi müderrisinin 60 akçe aldığı medreselerdi. Gazi Hüsrev Bey Vakfı'na ait olan medresede en yüksek derecenin bir alt kıdemi olarak 50 akçelik medreseydi ve Sahn-ı seman medreseleriyle derecesi aynı idi. Mehmet İpşirli, "Medrese", **DİA**, C. 28, Ankara:2003, s. 330.

¹¹ VGM, 633, s. 139-142.

¹² Oruç, **agm**, s. 655.

¹³ Fikret Karçiç, "Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi", **DİA**, C. 13, Ankara: 1996, s. 458.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

Gazi Hüsrev Bey Vakfı'na ait müesseselerden buraya kadar bahsedilenler haricinde, H. 1034/M. 1624/25 yılına kadar vakfiyelerde yazılı olmayıp daha sonra inşa ettirilen ve vakfa dahil olanlar vardır. Bunlardan ilkinin Taşlıhan isimli han oluşturmaktadır.¹⁴ İkincisini, içerisinde 48 bölmesi dışarısında ise 27 dükkanı olan arasta şeklindeki bedesten inşası;¹⁵ üçüncüsünü çifte hamam inşası teşkil etmektedir. Dördüncüsü ise 17. yüzyılda vakıf mütevellileri tarafından yaptırılan bir saat kulesidir.¹⁶

Çalışmada incelenen son bilanço tarihi olan H. 1038/M. 1628/29 yılından sonraki muhtelif tarihlerde de vakfa; Moriça Han, Han-ı Cedid, İmaret Han, Kolluk Han, hazire,¹⁷ hastane ve muvakkithane¹⁸ müesseseleri eklenmiştir.

1530/31 yılında cami inşaatıyla başlayan Gazi Hüsrev Bey Vakfı Külliyesi'ne ait kütüphane, imaret, tabhane ve mekteb binalarından bugün hiçbiri ayakta kalmamıştır.¹⁹ Yalnız koleksiyonları yıllar itibarıyla zenginleştirilen ve faaliyetini birkaç değişik binada sürdüren Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nin koleksiyonları 1991 yılındaki savaşta üstün gayretler neticesinde korunarak, 1996 yılında eski Kız İmam-Hatip Lisesi'nde tekrardan hizmete sunulmuştur.²⁰

Gazi Hüsrev Bey kurmuş olduğu vakfın idamesi için gerekli olan gelir kaynaklarını vakfetmiştir. Öncelikle Gazi Hüsrev Bey babasından kendisine miras kalan Serez'deki çiftliği vakfetmiştir. Bununla birlikte 1533 yılında Kanuni Sultan Süleyman temlikname yoluyla Gazi Hüsrev Bey'e geniş araziler vermiştir.²¹ Bunlara ek olarak Gazi Hüsrev Bey kendi mal varlığından gayrimenkul ve menkul malları da vakfetmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde 6974 tarihli defterde (BOA, TSMA D. 6974) kayıtlı olan Gazi Hüsrev Bey Vakfı'na ait vakfiyeye göre vakfedilen gelir kaynakları Ek 1'de gösterilmiştir.²² Vakfiyeye göre

¹⁴Semavi Eyice Taşlıhan'ı Taşhan olarak isimlendirmektedir. Taşhan'ın inşa tarihiyle ilgili kesin bir tarih vermemektedir, fakat diğer hanlara göre esas vakıf olduğunu belirtmiştir. Taşhan'ın iki kısımdan oluştuğunu, bunlardan ilkinin bir kare iç avlu çevresinde iki katlı sıralanan odalardan müteşekkil olduğunu belirtmiştir. İkinci kısmının ise kervansaray olduğu ihtimali üzerinde durmaktadır. Semavi Eyice, "Gazi Hüsrev Bey Külliyesi", *DİA*, C. 13, Ankara: 1996, s. 457; Ekrem H. Ayverdi ise Taşlı Han'ın tek katlı, büyük kargir bir bina olduğunu ve müştemilatında ahır ve misafir odaları bulunduğunu, buranın ve bedestenin medrese inşasından sonra 1540'lara doğru inşa edildiğinin tahmin olduğunu belirtmiştir. Ekrem Hakkı Ayverdi, "Yugoslavya'da Türk Abideleri Ve Vakıfları", *Vakıflar Dergisi*, C. III, Ankara: 1956 s. 205; Oruç ise Taşlıhan'ın kervansaray olduğunu ve kervansaray gelirlerine ise ilk defa 1563/65 tarihli tahrirde rastlanıldığını belirtmektedir.¹⁴ Oruç, *agm*, s. 666.

¹⁵ Ayverdi, *agm*, s. 204.

¹⁶ Eyice, *agm*, s. 457.

¹⁷ *Ae*, s. 457.

¹⁸ Ramize Derya Güler, "Bosna-Hersek, Gazi Hüsrev Bey ve Külliyesi", *Sakarya Üniversitesi SBE*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004, s. 70-73.

¹⁹ Mehmet İbrahim, "Gazi Hüsrev Bey Külliyesi ve Bosna-Hersek'teki Son Durum", *X. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1992, s. 181; Osmanlı Devleti'nin Balkanları terk etmeye başlamasıyla birlikte Avusturya-Macaristan Devleti başta olmak üzere, bölgede hakimiyetini artıran devletler, Osmanlı döneminde vakıflar eliyle yapılan yapıları yıkmışlardır. Mehmet Ekiz, "İşgal Sonrası Bosna-Hersek'te Eski Eser Ve Vakıf Eserleri: Vatan Gazetesi Örneği", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/1 Winter 2012, www.turkishstudies.net, s. 1006.

²⁰ Karçiç, *agm*, s. 458.

²¹ Okıç, "*Gazi Hüsrev Bey*", s. 453-454.

²² Vakfiyede, yazıldığı tarihe ait herhangi bir kayıt düşülmemiştir. Vakfın 1537 tarihine kadar üç vakfiyesi bulunmaktadır. İkinci vakfiye medrese inşasıyla alakalıdır. Üçüncü vakfiye ise birinci vakfiyeye ek olarak düzenlenmiştir. VGM, 633, s. 139-142; Okıç, "*Gazi Husrev Beğ Ve Onun Saraybosna'daki Camiine Bir Minare Daha İlâve Edilmesine Dair Bir Vesika*", s. 483-4; Ek 1 ve 2'de bir kısım bilgileri verilen vakfiyede ise medrese inşası değil, medresede görevli personel ile bunların maaşları zikredilmektedir. Ayrıca çifte hamam ve kervansaray hakkında 1537 tarihine kadar olan vakfiyelerde de bir malumat bulunmamaktadır. Ek 1 ve 2'de bir kısım bilgileri verilen vakfiyede ise her iki müessesenin bulunduğu dair kayıt bulunmaktadır. Oruç, bu iki müesseseye ait gelirlerin 1540/42 tahririnde zikredilmediği, ancak 1563/65 tarihli tahrir kayıtlarında rastlanıldığından yola çıkarak, bu iki müessesenin bahsedilen iki tahrir arasında inşa edildiğini veyahut inşalarının tamamlandığını belirtmektedir. Oruç, *agm*, s. 665; Bu

gayrimenkul olarak Gazi Hüsrev Bey'in vakfettiği mallar; çiftlikler, evler, mülkler, karyeler (köyler), kervansaray, çok sayıda dükkan, değirmenler, mezarlar, tarla, çayır ve ekinlikler²³, çiftliklerde yaşayan kullar ve cariyelerle birlikte onların evlatları, yüz elli adet kovanla birlikte yüz baş kısarak ile yine yüz baş inek ve bunların yavrularından oluşmaktadır.²⁴

Menkul olarak ise sultânîye ve efrenkiye²⁵ altın paralar, altın avadanlık, gümüş, la'1, inci, elmas ve yakutlar, cevherler, kılıçlar ve nakit para vakfedilmiştir. Vakfedilen nakdin yekûnu ise 3.667.000 akçedir.²⁶

Medreseye tahsis edilen paradan baki kalan 300.000 dirhemle ise, 10 dirhemi 11 dirhem oranında işletilmek üzere para vakfı kurulmuştur.²⁷ Vakfedilen 300.000 dirhem ise 1.200.000 akçeye tekabül etmektedir.²⁸

2. Vakıf Muhasebe Bilançoları

Vakfiyeler, kurulan vakfın nasıl idare edileceği, gelirlerinin neler olduğu ve bu gelirlerinden hangi personele ne kadar harcanacağı ve vakıftan kimlerin yararlanacağı gibi konuların yer aldığı belgelerdir.²⁹ Muhasebe bilançoları/icmalleri görünüşte bir vakfın senelik gelir ve giderlerini göstermektedir. Esasında ise vakfın şartları için tahsis edilen gelirlerin, söz konusu şartlar dâhilinde sarf edilme durumunu denetleyerek, kuruluşundan o ana değin vakfın iktisadî ve malî faaliyet raporu hüviyetini haiz belgelerdir.

Çalışmada Gazi Hüsrev Bey Vakfı'na ait beş yıllık muhasebe icmal suretleri incelenmiştir. Söz konusu icmallere, vakfın bir senelik gelir ve giderlerini göstermesi nedeniyle, çalışmada muhasebe bilançoları olarak nitelendirilmiştir. Bu bilançolar hicrî tarih olarak 1034, 1035, 1036, 1037 ve 1038 yıllarına aittir.³⁰ Gazi Hüsrev Bey Vakfı'na ait muhasebe bilançoları Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi kataloğunda 1576 numaralı defterde (TSMA. D. 1576) kayıtlıdır. Defter her bir poz bir varak olmak üzere, toplam 7 pozdan müteşekkildir ve defter ebatları hakkında künyede herhangi bir malumat bulunmamaktadır. Defterin ilk pozu kapak, sonraki 5 poz, her pozun bir yıllık muhasebe bilançosu olmak üzere vakıf muhasebe bilançolarına, son iki poz ise vakfın borç alacak durumunu ortaya koyan bilgilere aittir.

Gazi Hüsrev Bey Vakfı'nın bilançolarının hepsi, Muharrem ayının başından başlayarak Zilhicce ayının son gününe kadarki süreyi kapsayarak tam bir hicrî yıldır. Milâdî takvim olarak ise; H. 1034 yılı 14 Ekim 1624-2 Ekim 1625, H. 1035 yılı 3 Ekim 1625-21 Eylül 1626, H. 1036 yılı 22

açıklamalardan yola çıkarak Ek 1 ve 2'de bir kısım bilgileri verilen vakfiyenin, 1540 yılı sonrasında 1537 tarihli vakfiyeye zeyl/ek olarak düzenlenmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

²³ Tahrir defterlerinde mezra ve ekinlik sözcükleri dönemsel yerleşim yerlerini veyahut artık meskun olmayan köyleri ifade etmekteydi. Halil İnalçık ve Donald Quataert, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, (Çev. Halil Berktaş), Cilt 1, 2. Bs, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2000, s. 209.

²⁴ TSMA, D. 6974, s. 3-8.

²⁵ Sultânî paraları, Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethinden sonra orada basılan altın paralara denilmektedir. Bu isimle birlikte aynı paralara eşrefi'de denilmektedir. Osmanlı'da yabancı altın paralar genellikle hangi ülkeye aitse oranın ismiyle adlandırılırken, genel olarak yabancı altın paralarda efrenkiye ismi de kullanılmaktadır. İsmail Galib, **Takvim-i Meskûkât-ı Osmâniye**, Kostantiniye: Mihran Matbaası, 1307, s. 70-80; Sultaniye ve efrenkiye altın paraların rayiçlerinin her birinin 55 osmânî akçeye tekabül ettiği vakfiyede belirtilmiştir. TSMA, D. 6974, s. 7b.

²⁶ TSMA, D. 6974, s. 8a-8b.

²⁷ VGM, 633, s. 139-142.

²⁸ Vakfa dahil edilen menkul değerler içerisinde 30.000 dirhem gümüşün, bir dirheminin 4 akçeye rayiç olduğu ve toplamda 120.000 akçeye tekabül ettiği belirtilmiştir. TSMA, D. 6974, s. 8a.

²⁹ Osman Gazi Özgüdenli, "Vakfiye", **DİA**, C. 42, Ankara:2012, s. 466.

³⁰ Okıç, vakfa ait en eski bilançonun Hicrî 1174/ Milâdî 1760/1761 tarihli olduğunu belirtmiştir. Okıç, "**Gazi Husrev Beğ Ve Onun Saraybosna'daki Camiine Bir Minare Daha İlâve Edilmesine Dair Bir Vesika**", s. 481; Makaledeki bilançolar ise bu tarihten çok öncesine aittir. Muhtemelen bu durumun nedeni, daha önce arşivde tasnif edilmemiş/açık olmayan katalogların araştırmacıların hizmetine sunulmasıdır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

Eylül 1626-11 Eylül 1627, H. 1037 yılı 12 Eylül 1627-30 Ağustos 1628, H. 1038 yılı 31 Ağustos 1628-20 Ağustos 1629 tarihlerine tekabül etmektedir. Hicrî yılların her biri milâdî olarak iki yıla nispet etmektedir. Bu durum ise makalede rakam fazlalığına sebebiyet vereceğinden, bilançolar tarihlenirken hicrî yıla ait ayların hangi milâdî yılda daha fazla aya isabet ediyorsa o milâdî yıl, çalışmada muhasebe bilançosunun yılı olarak yazılmıştır. Böylece muhasebe bilançolarının tarihleri 1625, 1626, 1627, 1628 ve 1629 yılları olarak çalışmanın ilerleyen aşamalarında kullanılmıştır.

Muhasebe bilançolarında kayıtlar üç başlık altında tutulmaktadır; gelirler kısmı olan *asl-ı mâl*, giderleri gösteren *vuzi'a min zâlik* ve bakiyeleri veren *el-bakî* fasıllarından oluşmaktadır. Muhasebe icmallerindeki kayıtları ise; malî kayıtların genelinde bulunan belgenin mahiyetini belirten başlık³¹ haricinde vakfın gelirlerini gösteren *el-mahsûlât* ve giderlerini gösteren *masârifât* adıyla iki başlıktan oluşmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi icmallerde, bilançolardaki *el-baki* kısmı bulunmamaktadır. Mahsûlât ve masârifât başlıkları altında gelir ve gider kayıtları rika hattıyla öbekler halinde tutulmuştur. Kayıtlarda gelir ve gider kısımlarının her birinin sonunda bakayalar, gelir fazlalıkları ve borç olarak kalan meblağlar işlenmiştir. Bu kayıt şekli, günümüz muhasebe anlayışından uzak olması sebebiyle bilançoları anlamamızı zorlaştırmaktadır. Bundan dolayı bilançolara ait gelir ve giderlerin çoğunun aynı kalemlerden oluşması nedeniyle gelirlerin ve giderlerin alt alta yazılarak, yıllar itibariyle gerçekleşen durumları Ek 3 ve Ek 4'te verilmiştir. Yine metin içerisinde bugün lisanımızda çok fazla kullanılmayan kelimelerin, günümüzdeki anlamları da parantez içlerinde belirtilmiştir.

3. Vakfın Gelirleri

Gazi Hüsrev Bey Vakfı'na ait gelirler aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere dört kısımda işlenmiştir. İlk olarak geçmiş dönem veyahut yıl içinde tahsil edilemeyen bilanço kayıtlarında *gayr-i makbûz* olarak geçen bakayalar, devamında önceki yıllara ait bilanço fazlalıkları olan ziyadeler ile akabinde gelirlerden yapılan tahsilat ve son olarak da bu üçünün toplamı gösterilmiştir.

Gazi Hüsrev Bey Vakfı'nın 1625 yılına ait gelirleri 637.252 akçedir. Vakfın 1626 yılına ait gelirleri toplamda 631.728 akçedir, bu meblağ içerisinde 43.385 akçe bakaya olarak kalırken, tahsil edilen meblağ 588.343 akçedir. 1627 bilançosunda vakıf gelirleri toplamda 646.137 akçedir. Bu meblağdan 31.815 akçe bakaya kalmış ve tahsil edilen tutar 614.322 akçedir. Vakfın 1628 yılına ait bilançosunda toplam gelirleri 639.845 akçe iken, bakaya olarak 31.627 akçe kalmış ve tahsil edilen meblağ ise 608.218 akçedir.

Tablo 1: Gazi Hüsrev Bey Vakfı'nın Gelirleri

Bilanço Yılları	Bakaya	Ziyade	Tahsilat	Toplam Gelir
H. 1034/ M. 14 Ekim 1624 - 2 Ekim 1625 (1625)	-	-	637.252	637.252
H. 1035/ M. 3 Ekim 1625 - 21 Eylül 1626 (1626)	43.385	-	588.343	631.728
H. 1036/ M. 22 Eylül 1626 - 11 Eylül 1627 (1627)	31.815	-	614.322	646.137
H. 1037/ M. 12 Eylül 1627 - 30 Ağustos 1628 (1628)	31.627	-	608.218	639.845
H. 1038/ M. 31 Ağustos 1628 - 20 Ağustos 1629 (1629)	612.998	45.199	33.742	691.939

Kaynak: TSMA. D. 1576.

1629 bilançosunda o yıla ait vakıf gelirleri 646.740³² akçedir. Bu meblağa bir önceki seneden gelir fazlalığı olan 45.199 akçe tutarındaki ziyade de eklenince toplamda gelir tutarı 691.939 akçe yapmaktadır, fakat bu kaydın yanına vakfın gelirlerinin bu meblağ olmadığı notu düşülmüştür. Buna ilaveten bu bilançoda diğer yıllardan farklı olarak hem o seneye ait bakaya hem

³¹ “İcmâl-i sûret-i muhâsebe-i evkâf-ı merhûm Gâzî Hüsrev Beğ der-şehr-i Saraybosna an-mahsûl-i çiftlikhâ ve kârbânsaray ve dekâkin ve mukâta'ât-ı ... der-Saray ma'a mahsûl-i hammâm ve dekâkin der-kasaba-i Pojega an evkâf-ı mezbûre ve ihrâcât-ı câmi'-i şerif ve 'imâret-i merhûm el-mezbûr der-Saray ...” TSMA, D. 1576, s. 1.

³² Bilançoda gelir toplamı 636.740 akçe verilmiştir. Bizim toplamımız ise defterde belirtilen meblağdan 10.000 akçe fazla çıkarak 646.740 akçe yapmaktadır.

de daha önceki senelere ait bakaya toplamları verilmiştir. Bakayalardan 1629 yılına ait olanı 466.161 akçe, önceki senelere ait olanların toplamı ise 146.837 akçedir. Bu iki bakaya meblağının toplamı 612.998 akçe yapmaktadır. Bilançonun mahsulat faslının sonunda bu iki bakaya meblağı toplam gelirden düşürülerek, o yılda tahsil edilen gelirin 78.941³³ akçe olduğuna dair kayıt düşülmüştür. Tahsil edilen meblağ da tablomuzdaki 1629 yılına ait olan satırdaki ziyade ile tahsilât meblağlarının toplamıdır.

Vakıf gelirlerinin içerisinde en önemli kalemi çiftlik gelirleri oluşturmaktadır. Vakfın kendi mülkü olan çiftliklerindeki tüm gelirler vakfa aitken; Kanuni Sultan Süleyman tarafından temlikname ile verilen çiftliklerde ise yaşayan reyanın rüsumatı devletin, sair mahsulat ile hububat öşrü de vakfın gelirini oluşturmaktadır.³⁴ Vakfın çiftliklerden elde ettiği gelirler; 1625 yılında 375.000 akçe, 1626 yılında 407.385 akçe, 1627 yılında 409.300 akçe, 1628 yılında 411.700 akçe ve 1629 yılında ise 427.700 akçedir. Çiftliklerden elde edilen gelirler yıllar itibariyle artış göstermektedir. Vakfın toplam gelirlerinin 1625 yılında %58.85'ini, 1626 yılında %64.49'unu, 1627 yılında %63.35'ini, 1628 yılında %64.34'ünü ve 1629 yılında da %66.13'ünü çiftlik gelirleri oluşturmaktadır.

Tablo 2: Gazi Hüsrev Bey Vakfı'nın Çiftlik Gelirleri

Çiftlik Gelirleri	1625	1626	1627	1628	1629
Çiftlik-i Kuzmalaranya? ma'a Zağor	220.000	220.000	220.000	220.000	220.000
Çiftlik-i İdnoluka	70.000	68.000	70.000	75.000	75.000
Çiftlik-i Kojulova	85.000	86.000	96.600	94.000	110.000
Çiftlik-i Krovışte	-	33.385	22.700	22.700	22.700
Toplam	375.000	407.385	409.300	411.700	427.700
Toplam gelir içerisinde oranları %*	58,85	64,49	63,35	64,34	66,13

Kaynak: TSMA. D. 1576

* Yüzdeler hesaplanırken ziyadeler ve bakayalar tablolarda dikkate alınmamıştır. Sadece mahsulat kısmının sonunda o yıla ait olarak vakfa ne kadar gelir gelmesi gerekiyorsa, o meblağ dikkate alınmıştır.

Çiftlik gelirleri içerisinde Teşne Nahiyesi'ndeki Kuzmalaranya? ve Zağor çiftliklerinden vakfın elde ettiği gelir miktarı muhasebe bilançoları itibariyle her yıl 220.000 akçedir. Fakat, 1629 yılına ait olan 220.000 akçelik gelir bakaya olarak kalmıştır. BOA TT³⁵ tasnifi içerisindeki 462 numaralı H.975/M.1567-68 tarihli defterde Kuzmalaranya çiftliğinin on iki köyden oluştuğu ve gelirinin 57.453 akçe olduğu kaydedilmiştir.³⁶ Aynı şekilde 1604 yılındaki tahrirde de çiftlikten elde edilen gelir 57.453 akçedir.³⁷ Çalışmada incelenen bilançolardaki gelir ise bu meblağın çok üstündedir. Bu durumda tahrirlerdeki meblağın sadece Kuzmalaranya çiftliği gelirlerine ait olması lazım gelmektedir. Bilançolarda ise söz konusu çiftlik gelirlerine muhtemelen Zagorye Nahiyesi'nde bulunması sebebiyle Zağor adıyla isimlendirilen çiftlik gelirlerinin de eklenmesiyle gelirdeki artış gerçekleşmiş olmalıdır.

1567/68 yılındaki tahrire göre Yayça Nahiyesi'nde bulunan İdnoluka çiftliği on sekiz köyden oluşmaktadır ve bu tarihteki geliri 25.338 akçedir.³⁸ İncelenen bilançolarda ise söz konusu çiftlikten tahsil edilen gelir 1625 yılında 70.000 akçe iken, bir sonraki yıl olan 1626 yılında 68.000 akçeye düşmüştür. 1627 yılında ise tekrardan 70.000 akçe gelir elde edilen çiftlikten, 1628 ile 1629

³³ Bilançoda bu meblağ gelirlerin 10.000 akçe eksik toplanması neticesinde 68.731 akçe olarak kaydedilmiştir.

³⁴ Oruç, *agm*, s. 659; Bu durum ise Kanuni tarafından vakfa tahsis edilen çiftliklerde divânî-malîkâne sistemi olan ikili toprak sahipliği uygulamasının varlığını göstermektedir. Buna göre toprak sahibinin öşürdeki payı malîkâne, devletin payı ise divânî olmaktadır. Geniş bilgi için bkz. İnalçık ve Quataert, *age*, ss. 170-4.

³⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tapu Tahrir Defterleri (BOA_TT_d).

³⁶ İsmet Binark, "Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Bulunan 164 (Hicri 935-937/Milâdî 1528-1531) Ve 462 (Hicri 975/Milâdî 1567-1568) Numaralı Tapu Tahrir Defterlerine Göre Bosna Vakıfları", *X. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1992, s. 218.

³⁷ Oruç, *agm*, s. 663.

³⁸ Binark, *agm*, s. 218.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

yıllarında 75.000 akçe gelir tahsil edilmiştir. Görüldüğü üzere 60 sene sonrasında çiftlik gelirlerinde ciddi bir artış meydana gelmiştir.

Vakfın diğer bir çiftliği ise Kojulova çiftliğidir. Bu çiftlikten vakfın elde ettiği gelir; 1625 yılında 85.000 akçe, 1626 yılında 86.000 akçe, 1627 yılında 96.600 akçe, 1628 yılında 94.000 akçe ve 1629 yılında ise 110.000 akçedir. Vakfın gelirlerini gösteren beş yıllık süre sonunda Kojulova çiftliğinden elde edilen gelir %28 oranında artış göstermiştir. Ancak, Kojulova çiftlik gelirlerinden 1627 ve 1628 yıllarında her iki yıl toplamında 68.100 akçe, 1629 yılında ise 110.000 akçe bakaya olarak kalmıştır.

Vakfa ait bilançolarda belirtilen son çiftlik geliri ise Krovişte'de bulunan çiftliğe aittir. 1625 yılında çiftlikten herhangi bir gelir gelmemiştir. 1626 yılında 33.385 akçe vakıf kasasına girmiştir. Yalnız, bilançonun gelir yekûnu hesaplanırken bakaya olarak 31.844 akçenin kaldığı belirtilerek, bu meblağ toplam gelirden çıkartılmıştır. Benzer şekilde 1627, 1628 ve 1629 yıllarında çiftlik geliri olarak her yıl vakıf hazinesine 22.700 akçe girdiği görülmektedir. Diğer çiftlik gelirlerinde bakayalar görüldüğü gibi, Krovişte çiftliğinden de vakfa gelmesi gereken 1627, 1628 ve 1629 yıllarına ait gelirler bakaya olarak kalmıştır.

Vakfın gelirlerini oluşturan bir diğer fasıl ise karbansaraydan (kervansaray), Saray ve Pojega'daki hamam ve dükkanlardan, mahkeme binasından ve Yahudilerin kaldığı evlerden elde ettiği kira gelirleridir. Vakıf bu gelirlerden 1625 yılında 169.982 akçe, 1626 yılında 171.320 akçe, 1627 yılında 173.360 akçe, 1628 yılında 174.080 akçe, 1629 yılında ise 168.080 akçe gelir elde etmiştir. Vakfın toplam gelirleri içerisinde icare gelirlerinin oranı çiftlik gelirlerinden sonra gelmektedir. İcare gelirleri vakıf gelirlerinin 1625 yılında %26.67'sini, 1626 yılında %27.12'sini, 1627 yılında %26.83'ünü, 1628 yılında %27.21'ini ve 1629 yılında da %25.99'unu oluşturmaktadır.

Tablo 3: Gazi Hüsrev Bey Vakfı'nın İcâre Gelirleri

İcâre Gelirleri	1625	1626	1627	1628	1629
İcâre-i dekâkîn (1628 ma'a beytü'l-yehûd)	86.182	86.550	86.550	87.270	94.350
İcâre-i kârbânsaray	57.000	58.000	60.000	60.000	54.000
İcâre-i hamâm der-nefs-i Sarây	15.200	15.200	15.200	15.200	15.200
İcâre-i beytü'l-yehûd der-Saray	7.070	7.080	7.080	7.080	-
İcâre-i mahkeme-i der-kurb-ı hânegân der-Saray	2.880	2.880	2.880	2.880	2.880
[İcâre] Hamâm ve dekâkîn der-nefs-i kasaba-i Pojega	1.650	1.610	1.650	1.650	1.650
Toplam	169.982	171.320	173.360	174.080	168.080
Toplam gelir içerisinde oranları %	26,67	27,12	26,83	27,21	25,99

Kaynak: TSMA. D. 1576

Arşivden temin edilen tarihsiz vakfiyede vakfa ait dükkanların sayısı 60 olarak verilmiştir. 1540/2 yılında vakfa ait dükkan sayısı ise 48'dir. 1565 yılında 61 olan dükkan sayısı, 1604 tarihinde 92 dükkana ulaşmıştır.³⁹ Büyük ihtimalle zikrolunan bu dükkanlar bedestene aittir. Söz konusu dükkanlardan vakfın elde ettiği gelirler 1625 yılında 86.182 akçe, 1626 ve 1627 yıllarında 86.550 akçe, 1628 ve 1629 yıllarında da 87.270 akçedir. 1629 yılındaki dükkan gelirleri Yahudi halkına kiralanın ve bilançolarda *beytü'l-yehûd* olarak isimlendirilen evlerin kiralarından gelen gelirlerle birlikte toplamda 94.350 akçe olarak vakıf kasasına girmiştir. Dükkan kiralarından 1625 yılında 4.109 akçe, 1626 yılında 8.044 akçe, 1627 yılında 9.115 akçe, 1628 yılında 8.927 akçe ve 1629 yılında 21.512 akçe bakaya olarak kalmıştır.

³⁹ Oruç, *agm*, s. 666-7.

Vakfin icare gelirleri içerisinde yekûn tutan bir diğerini karbansaray⁴⁰ (kervansaray) geliri oluşturmaktadır. Kervansaray gelirine ilk defa 1563/65 tarihli tahrirde rastlanılmıştır.⁴¹ Kervansaray'dan vakfa 1565 yılında 30.000 akçe⁴², 1567/68 yılında ise 47.000 akçe⁴³ vakıf kasasına girmiştir. Kervansaray'dan bilançolara göre 1625 yılında 57.000 akçe, 1626 yılında 58.000 akçe, 1627 ve 1628 yıllarında 60.000 akçe, 1629 yılında ise önceki bilançolara göre bir düşüş gerçekleşerek 54.000 akçe vakfa gelir gelmiştir. Görüldüğü üzere kervansaray gelirlerinde tahrir kayıtlarıyla karşılaştırıldığında incelenen bilanço yıllarında artış gerçekleşmiştir.

Gazi Hüsrev Bey Vakfı, Saraybosna'daki çifte hamamdan bilanço yıllarının tümünde senelik 15.200 akçe gelir elde etmiştir. Yine Saraybosna'da vakfin mülkü olan evlerde kalan ve bilançolarda beytü'l-yehûd olarak belirtilen gelirlerinden 1625 yılında 7.070 akçe, 1626, 1627, 1628 ve 1629 yıllarında 10 akçe artarak 7.080 akçe gelir elde etmiştir. 1629 yılındaki gelir ise dükkan icareleriyle birlikte birlikte vakıf kasasına girmiştir.

Vakıf, Saraybosna'da mülk bir evini mahkeme binası olarak kullanılması için kiraya vermiştir. Kiraya verilen bu evden vakfa gelen gelir senelik 2.880 akçedir ve incelenen her yılda aynı meblağ vakıf kasasına girmiştir.

Vakfa, Pojega'daki hamam ve dükkanlardan 1625, 1627, 1628 ve 1629 yıllarında 1.650 akçe, 1626 yılında ise 1.610 akçe gelir gelmiştir.

Vakfin gelirleri içerisinde zemin, kazizhane (ipek atölyesi) ile bostan mukataaları da bulunmaktadır. Mülkiyeti vakfa ait olup, üzerindeki bina ile dikilen ağaçların mutasarrıfın mülkü olduğu ve arsa için tayin edilmiş olan yıllık kira değerine mukataa, icare-i zemin veya icare-i seneviye denilmektedir.⁴⁴

Vakıf, mukataa gelirlerinden; 1625 yılında 2.315 akçe, 1626 yılında 2.210 akçe, 1627 yılında 1.910 akçe, 1628 yılında 2.174 akçe ve 1629 yılında ise 2.155 akçe gelir elde etmiştir. Mukataa gelirleri içerisinde dört gelir kalemi dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki senelik geliri 670 akçe olan Mostaniçe Nehri yakınlarındaki zemin mukataasıdır. İkincisi Milaçka Nehri yakınlarındaki zemin mukataasıdır. Bu mukataadan vakfa her yıl 620 akçe gelmektedir. Üçüncüsü ise vakıf kurulduktan sonra vakıf gelirlerine dahil olan Siyavuş Paşa'nın kazizhânesinden (ipek atölyesi) elde edilen 400 akçelik gelirdir. Bu gelir 1627 yılında vakıf kasasına girmemiştir. Muhtemelen bakaya olarak ileriki tarihlerde vakıf kasasına dâhil olmuştur. Sonuncusu ise Saraybosna'daki hamama ait olan mukataa-i zemin geliridir. Bu gelir kaleminden vakfa incelenen bilanço yıllarının her birinde 240 akçe gelir gelmiştir.

Tablo 4: Gazi Hüsrev Bey Vakfı'nın Mukataa Gelirleri

Mukataa Gelirleri	1625	1626	1627	1628	1629
Mukâta'a-i zemîn der-kurb-ı Mostaniçe	670	670	670	670	670
Mukâta'a-i zemîn der-kurb-ı nehr-i Milaçka	620	620	620	620	620
Mukâta'a-i kazizhâne-i merhûm Siyavuş Paşa	400	400	-	400	400
Mukâta'a-i zemîn an-zevâyid-i hamâm der-Saray	240	240	240	240	240

⁴⁰ Kervansaraylar, işlek caddelerde, konaklama noktalarında, ticaretin yoğun olduğu şehirlerde yolcuları barındırmak, malların yerlerine teslim edilinceye kadar muhafazası için inşa edilen binalara verilen isimdir. Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. II, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983, s. 247.

⁴¹ Oruç bu bilgiye ilaveten 1540/42 tahrir kayıtlarında kervansarayla alakalı olarak bir kaydın bulunmadığını belirterek, kervansarayın 1540/42 ile 1563/65 yılları arasında inşa edildiğini zikretmektedir. Oruç, **agm**, s. 665; Okiç, 1557 tarihinde bedesten ve Taşlıhan'ın (kervansaray) mevcudiyetine dair kayıtların olduğunu belirtmiştir. Okiç, "**Gazi Husrev Beğ Ve Onun Saraybosna'daki Camiine Bir Minare Daha İlâve Edilmesine Dair Bir Vesika**", s. 477.

⁴² Oruç, **agm**, s. 660.

⁴³ Binark, **agm**, s. 240.

⁴⁴ Nazif Öztürk, **Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, s. 256.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

Mukāta'a-i zemīn der-kurb-ı cāmi'-i İskender	160	-	160	-	-
Mukāta'a-i zemīn zevāyid-i hāne-i sa'āti	120	160	130	120	120
Mukāta'a-i zemīn zevāyid-i dekākin serrāçhāne	50	50	50	50	50
Mukāta'a-i zemīn der-kurb-ı medrese	40	40	40	45	45
Mukāta'a-i bostān der-kurb-ı cāmi'-i şerif	10	20	-	10	10
Mukāta'a-i zemīn der-kurb-ı Varoş	5	10	-	-	-
Mukāta'a-i zemīn der-kurb-ı cāmi'-i Çıkrıkçı	-	-	-	5	-
Mukāta'a-i zemīn an-zevāyid-i dekākin	-	-	-	10	-
Mukāta'a-i zemīn der-kurb-ı kārbaşarây	-	-	-	4	-
Toplam	2.315	2.210	1.910	2.174	2.155

Kaynak: TSM.A. D. 1576.

Mukataa geliri olarak İskender Cami yakınındaki zemin mukataasından 1625 ve 1627 yıllarında 160'ar akçe, saathane zemin mukataasından 1625 yılında 120 akçe, 1626 yılında 160 akçe, 1627 yılında 130 akçe, 1628 ve 1629 yıllarında ise 120'şer akçe vakıf kasasına girmiştir. Saraçhane dükkanının zemin mukataasından her yıl 50'şer akçe, medrese yakınlarındaki zemin mukataasından 1625, 1626, 1627 yıllarında 40'ar akçe, 1628 ve 1629 yıllarında ise 45'er akçe vakfa gelir girmiştir. Hüsrev Bey Cami'nin yakınındaki bostanın zemin mukataasından vakfa 1625, 1628 ve 1629 yıllarında 10'ar akçe, 1626 yılında 20 akçe gelir gelirken, 1627 yılında ise vakıf kasasına mukataadan herhangi bir meblağ gelmemiştir. Belki bir önceki sene vakıf hazinesine giren 20 akçe, iki senelik hasılat olabilir.

Vakfa gelir getiren diğer zemin mukataa gelirlerini ise; Varoş yakınlarındaki zemin mukataasından 1625 yılında 5 akçe, 1626 yılında ise 10 akçe; 1629 yılında Çıkrıkçı Cami'nin yanındaki zemin mukataasından 5 akçe, yine aynı yılda dükkanların zemin mukataasından 10 akçe ve kervansaray yakınındaki zemin mukataasından gelen 4 akçe oluşturmaktadır.

Gazi Hüsrev Bey Vakfı'na ait gelirlerin daha düzenli bir hale getirilmesi amacıyla yapılan tasnif içerisindeki çeşitli gelirler kısmında önemli gelir kalemleri yer almaktadır. Bunlardan en önemlisi Hüsrev Bey tarafından kurulmuş olan para vakfıdır. Gazi Hüsrev Bey Vakfı'nın H. 944/M. 1537 tarihli vakfiyesinde 300 bin dirhem paranın senede on dirhemi on bir dirhem getirmek üzere istirbah olunması belirtilmiştir.⁴⁵ Vakfiyede istirbah olunması istenen meblağın kimlere verilip-verilmeyeceği belirtilerek; güvenilir tüccara, zanaatkar ve rençperlere verilmesi; ümeraya, valilere, müderrislere, kadınlara, askerlere, tımar erbabına, fasıklara ve tacirlere, borçlulara, sultan memlukları ile yalan ve hırsla suçlananlara ise borç verilmemesi şart koşulmuştur.⁴⁶

1540/42 yılında 900.000 akçe tutarındaki istirbaha verilen meblağdan vakfa 90.000 akçe ribh geliri gelmiştir.⁴⁷ 1568/67 yılına ait tahrir defterinde ise istirbah olunan nakdiyenin 944.794 akçe olduğu ve vakfın ribh geliri olarak 94.479 akçe gelir elde ettiği kayıtlıdır.⁴⁸ Vakfın H. 1030/M. 1621 tarihli muhasebe icmalinde ise 27.000 akçe arsa bahası, 625.360 akçe mal-ı merbuh ve 611.552 akçe gayr-ı merbuh olmak üzere toplamda mal-ı mevkufulun 1.236.912 akçe olduğu belirtilmiştir. O senede mal-ı merbuh geliri olarak 625.360 akçenin onda birini teşkil eden 62.536

⁴⁵ VGM, 633, s. 139-142; Para vakıflarının sermayelerinin hangi oranda işletileceği değişmektedir. Örneğin 19 yy'da Kıbrıs Şerhiyye Sicilleri'ne göre vakıf paraları on bir dirhemi on bir buçuk dirhem, yani %15'lik bir oranda işletilmiştir. Mehmet Demiryürek, "Kıbrıs Şerhiyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Kıbrıs'ta Kurulan Para Vakıfları (Vakf-ı Nüküd)" *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4/8 Fall 2009, www.turkishstudies.net, s. 1029.

⁴⁶ VGM, 633, s. 139-142.

⁴⁷ Oruç, 300.000 dirhemi 1.200.000 akçe olarak hesaplamasına karşın, tahrir defterlerinde istirbaha verilen meblağın 900.000 akçe olduğunu belirtmiştir. Oruç, *agm*, s. 658-661; 1621 tarihli muhasebe icmalinde açıkça belirtildiği ve incelenen bilançolarında bunu desteklediği üzere, vakfın nakdine olan talebin nüküdü hepsine şamil olmadığı görülmektedir.

⁴⁸ Binmark, *agm*, s. 240.

akçe vakıf kasasına girmiştir.⁴⁹ Bu kayıt göstermektedir ki, Hüsrev Bey'in kurmuş olduğu para vakfındaki nukûdun hepsinin, talebe bağlı olarak istirbah olunmadığı görülmektedir. Çalışmada incelenen bilanço yıllarına bakıldığında 1625 yılında ribhden elde edilen gelirin 43.166 akçe, istirbaha verilen meblağın ise 431.660 akçe, 1626 yılında ribh gelirinin 40.351 akçe, istirbaha verilen meblağın 403.510 akçe, 1627 yılında ribh gelirinin 44.097 akçe, istirbaha verilen meblağın 440.970 akçe, 1628 yılında ribh gelirinin 43.000 akçe, istirbaha verilen meblağın 430.000 akçe ve son bilanço olan 1629 yılında ribh gelirinin 42.000 akçe olduğuna göre istirbaha verilen meblağın ise 420.000 akçe olması lazım gelmektedir.

Tablo 5: Gazi Hüsrev Bey Vakfı'nın Çeşitli Gelirleri

Çeşitli Gelirler	1625	1626	1627	1628	1629
Mahsûl-i mâl-ı merbûh	43.166	40.351	44.097	43.000	42.000
İcâre-i mu'accele-i Yehûdî İlyâ ve Mazlı / dekakin muaccesesi 1628	25.000	-	-	2.000	-
Asiyâb der-nefs-i Saray	6.600	6.200	5.200	4.500	4.500
Kesmek? gendüm berây-ı nân imâret	1.200	1.200	1.200	1.200	1.200
Mahsûl-i kepek nân imâret	600	600	600	600	600
Nokta-i eczâhanân der-câmi'-i şerif ve türbe	488	432	470	591	505
Kurşun hurdası	38	2.030	10.000	-	-
Bakiyye-i icâre-i dekâkin sene H. 1032/ M. 1623	12.863	-	-	-	-
Toplam	89.955	50.813	61.567	51.891	48.805

Kaynak: TSMA. D. 1576

Vakfın başka bir gelir kalemini muaccele gelirleri oluşturmaktadır. İcare-i muaccele, çifte-kıralı (icareteyn) olarak kiralanan vakıf akarlarından dükkan, oda vb. gayrimenkulleri tasarruf edenlerin vefatları veyahut gayrimenkulü terkleri neticesinde, gayrimenkulün tekrardan kiralınması esnasında "hava parası" mahiyetinde yeni kiralayan kişiden alınan meblağdır. Kiracı bundan sonra da aylık olarak cüzi meblağlarda icare-i müeccele ödemektedir.⁵⁰ Muaccele geliri olarak 1625 yılında Yahudi İlyâ ve Mazlı'dan alınan 25.000 akçe ile 1628 yılında dükkan muaccesesinden 2.000 akçe vakıf kasasına girmiştir.

Saraybosna'daki değirmenden vakfa gelen gelir bilanço yılları itibariyle azalarak girmiştir. Değirmen geliri olarak 1625 yılında 6.600 akçe, 1626 yılında 6.200 akçe, 1627 yılında 5.200 akçe, 1628 ve 1629 yıllarında 4.500 akçe vakıf kasasına dahil olmuştur.

Vakıf kurumlarından imaret için gerekli olan nan (ekmek) imalinde kullanılan gendüm (buğday) satışlarından vakfa bilanço yıllarının hepsinde 1.200 akçe, yine tahıl tanelerinin eleğin üzerinde kalan kabuk kırıntıları olan kepekle⁵¹ yapılmış nan (ekmek) satışlarından da bilanço yıllarının tamamında 600 akçe gelir gelmiştir.

Noktacı, cami ve türbelerde Kur'an'dan hergün cüz okuyan eczahanlar ile Cuma günleri Cuma namazından önce Kur'an'dan cüz okuyanları ve ne kadar okuduklarını kontrol eden kişilere denilmektedir.⁵² Noktacının kontrolünü yaparken kestirdiği cezalardan vakıf kasasına giren gelir tutarı 1625 yılında 488 akçe, 1626 yılında 432 akçe, 1627 yılında 470 akçe, 1628 yılında 591 akçe ve 1629 yılında 505 akçedir.

Vakıf gelirleri içerisinde karşılaştığımız başka bir gelir ise kurşun hurdasından elde edilenlerdir. Muhtemelen vakfa ait müesseselerin tamir işleri neticesinde hurdaya ayrılan kurşunun

⁴⁹ TSMA, D. 03620.0006, s. 1b.

⁵⁰ Barkan, Süleymaniye Camii ve İmaretine ait makalesinde icare-i muaccele, dükkanın iki senelik aylık gelirlerinin toplamına yakın olduğunu belirtmektedir. Ömer Lütfi Barkan, "Süleymaniye Camii ve İmaretine Ait Yıllık Bir Muhasebe Bilançosu 993/994 (1585/1586)", *Vakıflar Dergisi*, Sayı IX, 2006. s. 115-116.

⁵¹ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, C. 2, 2. Baskı, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2006, s. 1648.

⁵² Bahaeddin Yediylidiz, "Vakıf İstihlaları Lügatçesi", *Vakıflar Dergisi*, Sayı XVII, 1983, s. 57-59.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

satılması sonucu vakfa gelir getirmesini ifade etmektedir. Kurşun hurdasının satılması sonucu 1625 yılında 38 akçe, 1626 yılında 2.030 akçe ve 1627 yılında ise 10.000 akçe vakıf gelir elde etmiştir.

Çeşitli gelirler altında topladığımız vakıf gelirleri içerisinde 1623 ve 1624 yıllarına ait olan ve bakaya kalan 12.863 akçe tutarındaki dükkan kiralari, 1625 yılında vakıf kasasına girmiştir.

4. Vakfın Giderleri

Vakıf giderleri, vakıfların vakfiyelerdeki şartlarını yerine getirmek üzere yaptıkları faaliyet masraflarından oluşmaktadır. Gazi Hüsrev Bey Vakfı'nın bilanço yılları itibariyle giderleri; 1625 yılında 633.673 akçe, 1626 yılında 579.163 akçe, 1627 yılında 542.027 akçe, 1628 yılında 655.063 akçe ve son bilanço yılı olan 1629 yılında da 537.162 akçedir. 1629 yılına ait bilançoda masraf toplamının bulunduğu sayfa sonunda 30.654 akçe tutarında ödenmeyen bir borcun olduğuna dair not düşülmüştür. Bu iki meblağın toplamı ise 567.816 akçe yapmaktadır. Fakat, defterde yazılan yekûn bizim toplamımızdan 8.800 akçe fazla olarak 576.616 akçe yazılmıştır. Bu meblağdan da 1629 yılında tahsil edilen 68.931 akçe düşülerek, giderin gelir üzerine 507.585⁵³ akçe olduğu belirtilmiştir.

Vakfın giderlerine bakıldığında bir istikrarsızlık göze çarpmaktadır. Bilançolar arasındaki farklar 150 bin akçelik bir aralıkta değişmektedir. Bu farklar ihracat ile ihracat-ı müteferrika masraflarından kaynaklanmaktadır.

Tablo 6: Gazi Hüsrev Bey Vakfı'nın Giderleri

Bilanço Yılları	Deyn	Gider	Toplam Gider
1625	-	633.673	633.673
1626	-	579.163	579.163
1627	-	542.027	542.027
1628	-	655.063	655.063
1629	30.654	537.162	567.816

Kaynak: TSMA. D. 1576.

Vakıf bilançolarındaki giderleri daha iyi anlamak ve analiz etmek amacıyla giderler; el-vezaif adı altında personele yapılan maaş ödemeleri, ihracat harcamaları, yapılan çeşitli masrafların oluşturduğu ihracat-ı müteferrika harcamaları, vakfın mukataa olarak kiraladığı mülklere ödenen mukataa-i zemin masrafları ile borç ödemeleri şeklinde beş kısımda tasnif edilmiştir.

Tablo 7: Gazi Hüsrev Bey Vakfı'na Ait Giderlerin Tasnifi

Masarifat	1625	%	1626	%	1627	%	1628	%	1629	%
Mevacibat-ı cami, imaret, medrese, hankah ve sair	160.060	25,26	160.060	27,64	160.060	29,53	160.060	24,43	156.460	29,13
İhracat	413.007	65,18	329.563	56,90	280.605	51,77	303.879	46,39	308.035	57,34
İhracat-ı müteferrika	59.886	9,45	42.820	7,39	100.642	18,57	152.981	23,35	60.947	11,35
Mukataa-i zemin	720	0,11	720	0,13	720	0,13	-	-	720	0,13
Eda-i deyn	-	-	46.000	7,94	-	-	38.143	5,83	11.000	2,05
Toplam	633.673	100	579.163	100	542.027	100	655.063	100	537.162	100

Kaynak: TSMA. D. 1576

Gazi Hüsrev Bey Vakfı'na ait bilançolarda vakfın müesseselerinde çalışan personele ödenen maaşlar yekûn olarak gösterilmiştir. Vakfın bünyesinde çalışanlar ile bunlara ne kadar ücret verileceği vakfiyeden derlenerek Ek 1'de verilmiştir. Vakfiyeye göre vakıf bünyesinde ortalama 140 kişi çalışmakta olup, bunlardan 40'nın birkaç görevi bir arada yürütmesi nedeniyle çalışanların

⁵³ Kendi hesaplamalarımıza göre 567.816 akçe olan toplam giderden, tahsil edilen 78.941 akçe çıkarıldığında aradaki fark gider lehine 488.875 akçe olmaktadır.

sayısı 100 kişi civarındadır.⁵⁴ Zaman içerisinde personel sayısında artış veya azalışlar gerçekleşmiş olabilir.

Vakıf kasasından personele maaş olarak 1625, 1626, 1627 ve 1628 yıllarında 160.060 akçe ödeme yapılırken, 1629 yılında ise maaş ödemeleri 156.460 akçe olarak gerçekleşerek önceki bilançolara göre bir düşüş olmuştur. Personele verilecek olan maaşlar, vakfiyede belirtilen vakıf şartnamelerinde açıkça yazılmış olması hasebiyle, personele belirtilen meblağdan daha fazla bir ödeme yapılamazdı.⁵⁵ Bundan dolayı son yıldaki düşüklük muhtemelen kadro eksilmesinden kaynaklanmaktadır.

Personele yapılan maaş ödemelerinin vakıf giderlerinin içerisindeki oranları 1625 yılında %25.26, 1626 yılında %27.64, 1627 yılında %29.53, 1628 yılında %24.43 ve 1629 yılında %29.13'tür. Oranlara bakıldığında vakıf giderleri içerisinde maaş ödemelerinin payı %25-30 arasında değiştiği görülmektedir.

Bilançolarda vakıf masrafları içerisinde en önemli payı teşkil eden ise ihracat harcamalarıdır. İhracat harcamalarının genel dökümü Ek 4'te verilen bilançoların masarifat kısmında izlenebilmektedir. İhracat harcamalarını; imaret için alınan gendüm (buğday), pirinç, asel (bal), revgan-ı sade (sade yağ), revgan-ı zeyt (zeytin yağı), nemek (mercimek), hime (odun), nohut, revgan-ı çerağ (kandil yağı), şem'-i asel (bal mumu) harcamaları; vakfiyede geçtiği üzere her sene mevlid-i şerif okunması, devamında dinleyicilere yapılan ikram masrafları, Muharrem Ayı'nda pişirilen ve dağıtılan aşure masrafları ile Saraybosna'nın kadısı ve mir-i miranı için verilen ziyafet masrafları oluşturmaktadır.

Söz konusu bu masrafların bilanço yıllarındaki dağılımlarına ve yekûn masraf içerisindeki oranlarına bakıldığında 1625 yılında 413.007 akçe ile %65.18'lik bir orana, 1626 yılında 329.563 akçe ile %56.90'lık bir orana, 1627 yılında 280.605 akçe ile %51.77'lik bir orana, 1628 yılında 303.879 akçe ile %46.39'luk bir orana ve son bilanço yılı olan 1629 yılında 308.035 akçe ile %57.34'lük bir orana sahiptir.

Bilançolarda ihracat harcamalarındaki farkları gendüm (buğday) ile pirinç masraflarının yıllara göre değişimleri oluşturmaktadır. Ek 4'te verilen bilançoların gider kısmında görüleceği üzere 1625 yılında pirinç ve buğday alımı 314.042 akçe iken, 1626 yılında 236.101 akçe, 1627 yılında 182.033 akçe, 1628 yılında 205.087 akçe ve son bilanço yılı olan 1629'da ise 247.845 akçedir.

Vakıf masrafları içerisinde ihracat-ı müteferrikayı oluşturan giderler ise; fakirlere elbise dağıtımı, kandil, süpürge ve su yolunda (râh-ı ab) kullanılmak üzere alınan penbe (pamuk [ipliği]), camiye cam alımı, hamamda kullanılmak üzere keçe alımı, kürek, süpürge, kireç, elek, kiremit, kereste, mismar (çivi), çuval, hasır, kalbur, kalay, değirmen için seng (taş) ve mutfak için evani (kapkaçak) alımları, kalaycının ücreti, neccar (marangoz) ve ırgad (amele) ücretleriyle birlikte muhasebe masrafları⁵⁶, mahkeme masrafları, vakfın sair masrafları, bilançolarda geçtiği üzere yapı

⁵⁴ Okiç, medrese ile alakalı ikinci vakfiyede çalışanların 93 kişi, 1932 yılında ise mevcudun 74 kişi olduğunu belirtmiştir. Okiç, "Saraybosna'daki Husrev Bey Ve Onun Saraybosna'daki Camiine Bir Minare Daha İlave Edilmesine Dair Bir Vesika", s. 484.

⁵⁵ Murat Yıldız, *Osmanlı Vakıf Medeniyetinde Bir Veziriazam Hayratı Amcazade Hüseyin Paşa Vakfı*, İstanbul: Bayrak Yayıncılık, 2011, s. 357.

⁵⁶ Vakfiyede vakıf muhasebesinin her üç yılda bir mezbur beldede hâkim olan zata arz edileceği, bu zatın ise vakfın malî durumunu inceleyeceği belirtilmiştir. VGM, 633, s. 139-142; Bilançolarda muhasebe masrafı 1629 yılı bilançosunda görülmektedir ve 1629 yılı sonu itibarıyla vakfın malî durumu ortaya konulmuştur. Ancak vakfiyede şart koşulduğu gibi üç yılda bir denilmesine mukabil, 1629 öncesinde vakıf muhasebelerinin arz tarihi olması gereken 1626 bilançosunda muhasebe masrafı görülmemektedir.

alımları ve onların masrafları, Kojulova çiftliğindeki fırının sair masrafı, çavuşların eski ücretleri ve francala (bir ekmek çeşidi) masrafları oluşturmaktadır.

Bahsi geçen müteferrik ihracat harcamaları için vakıf tarafından 1625 yılında 59.886 akçe, 1626 yılında 42.820 akçe, 1627 yılında 100.642 akçe, 1628 yılında 152.981 akçe ve 1629 yılında da 60.947 akçe sarfedilmiştir. Rakamlara bakıldığında 1627 ve 1628 bilançolarında müteferrik harcamalardaki yüksek masraflar dikkat çekmektedir. 1627 yılındaki masrafların fazlalığını yapı alınması ve alınan bu yapıda çalışan neccar ve ırgadların masrafları oluşturmaktadır. 1628 yılında ise öncelikle bir evin alınması ile birlikte neccar ve ırgad masrafları öne çıkmaktadır. Bunlara ilaveten Kojulova çiftliğindeki fırın masrafları da o yıldaki müteferrik harcamaları artıran bir başka etkidir.

Gazi Hüsrev Bey Vakfı, 1628 yılı haricindeki diğer yıllarda, her yıl toplamda 720 akçe tutarında mukataa olarak kiraladıklarına ödeme yapmıştır. Bunlar; kahvehane, karbansaray, bezzazistan ve Ayas Paşa Vakfı'na ait olanlar ile diğer zemin mukataalarıdır.

Tablodaki son gider kalemini ise vakfın borç ödemeleri oluşturmaktadır. Francala harcından dolayı 1626 yılında 4.000 akçe, 1628 yılında da 38.143 akçe borç ödemesi yapılmıştır. Yine 1626 yılında Kanunzade Mahmud Efendi'ye 42.000 akçe, 1629 yılında da Derviş Efendi'ye olan borç için 11.000 akçe ödeme yapılmıştır.

5. Bilançoların Değerlendirilmesi

Gazi Hüsrev Bey Vakfı'na kuruluşundan sonra gerek muhtelif tarihlerde hazırlanan vakfiyelerle birlikte gerekse de mütevelliler tarafından bazı müesseseler kazandırılmıştır. Bu müesseseler yanında yeni gelir kaynakları da vakfa dahil edilmiştir. Böylelikle geçen süre içerisinde vakfın gelir ve giderlerinde artışlar meydana gelmiştir.

Vakfın kuruluşundan on bir yıl sonrasına rast gelen 1542 yılında vakıf gelirleri 113.681 akçedir. 1565 yılına gelindiğinde ise vakfın gelirleri %135 artış göstererek 267.116 akçeye ulaşmıştır. 1604 yılında vakfın gelirleri 1542 yılına göre %206 artmış ve 347.755 akçe olmuştur.⁵⁷ 1621 yılında ise vakfın gelirleri 1542 yılına göre %319 oranında bir artış göstererek 476.172 akçeye çıkmıştır.⁵⁸ Çalışmada incelenen Gazi Hüsrev Bey Vakfı'na ait 1625, 1626, 1627, 1628 ve 1629 bilançolarındaki nominal artışlar ise 1542 yılındaki gelirlere göre %450-469 oranları arasında artış göstererek 600-650 bin akçelerde seyretmiştir.

Tablo 8: Gazi Hüsrev Bey Vakfı'nın Gelirleri ve Giderleri*

Bilanço Yılları	Ziyade	Baz Gelir %	Gelir	Baz Gider %	Gider	Fark +/-
1542		0	113.681	-	-	
1565		135	267.116	100	278.878	
1604		206	347.755	100	278.878	
1621		319	476.172	173	481.695	
1625	-	461	637.252	227	633.673	3.579
1626	-	456	588.343	208	579.163	9.180
1627	-	468	614.322	194	542.027	72.295
1628	-	463	608.218	235	655.063	-46.845
1629	45.199	469	646.740	193	537.162	

Kaynak: TSMA. D. 1576; TSMA. D. 3620; Oruç, **agm**, s. 661-664.

*Tabloda bilanço yıllarında tahsil edilmesi gereken gelirler ile giderler karşılaştırılmıştır. Bakayalar ile ziyade dikkate alınmamıştır.

⁵⁷ Oruç, **agm**, s. 664.

⁵⁸ TSMA,D. 3620.0006, s. 2a.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

Gazi Hüsrev Bey Vakfı'nın Tablo 8'de gösterilen giderlerine bakıldığında 1565 ve 1604 yıllarında vakfın giderleri; 140.220 akçe tutarındaki personel masrafları ile 138.658 akçe tutarındaki ihracat giderlerinin toplamı olarak 278.878 akçedir.⁵⁹ 1621 tarihinde vakfın masrafları 1604 yılına göre %173 artış göstererek 481.695 akçeye ulaşmıştır. Bu meblağın 153.720 akçesi personel giderlerine, 327.975 akçesi de ihracat giderlerine sarfedilmiştir. 1625-1629 yılları arasındaki bilançolarında giderler %192-235 oranında artışlar göstermiştir. Bu yıllarda 1625-1628 yılları arasında personel giderleri 160.060 akçeye yükselirken, 1629 yılında ise 156.460 akçeye düşmüştür. İhracat harcamaları ise yıllara göre değişiklik göstermekle birlikte 382.000-459.000 akçe arasında gerçekleşmiştir.

Gazi Hüsrev Bey Vakfı'nın ait gelir ve giderlerinde geçen süre zarfında artışların olduğu görülmektedir. Bu artışların iki nedeni bulunabilir. İlki, yeni gelir kaynaklarının ve yeni müesseselerin vakfa kazandırılması neticesinde gelir ve giderlerde artışın vuku bulmasından; diğeri ise yıllar itibariyle paranın içeriğinde meydana gelen değişimler neticesinde nominal artışlardan kaynaklanmış olabilir. Bu noktada 1565 ile 1604 yılları arasında geçen 40 senelik bir sürede gelirlerin artmasına rağmen, giderlerin aynı miktarda gerçekleşmesi beraberinde bazı soruları getirmektedir. Vakfiyelerde personel maaşlarının belirlenmesi neticesinde, personele ödenen meblağlarda geçen süre içerisinde değişikliğin vuku bulmadığını ve personel mevcudunda artma veyahut eksilme olmadığını kabul etsek bile, art arda iki yılın personel maaşları haricindeki ihracat masraflarının birbirine denk olması zor bir ihtimaldir. Buna ilaveten 1585'li yıllarda gerçekleşen tağşişin, fiyatlar üzerinde enflasyonist baskısı neticesinde vakfın ihracat harcamalarında artış olmaması da düşünülemez.

Tablo 8'e bakıldığında görüleceği üzere 1565, 1621 ve 1628 yılları haricinde vakfın gelirleri, giderlerine oranla ziyadedir. Bu durum ise bize vakfın malî açıdan iyi bir vaziyette olduğu izlenimini vermektedir. Ayrıca söz konusu izlenimin bir diğer göstergesi ise bilançolara bir önceki yıldan devir olarak ziyadelerin yansımadır. Vakıf bilançolarında gelir fazlalığı olarak sadece 1629 yılında ziyade görülmektedir. Bu bilanço yılında gelirlere bir önceki yıldan 45.199 akçe eklenmiştir. Halbuki, 1625, 1626, 1627 ve 1628 yıllarına göre toplam ziyade 38.209 akçe olması gerekirken, 1629 yılına ait bilançoda ziyade 45.199 akçe olarak yazılmıştır. Aradaki fark, daha önceki yıllara ait bilançolardan kaynaklanmış olabilir.

Bilançoların kaydedildiği defterin 6. ve 7. pozlarında vakfın borçlarına ve alacaklarına ilişkin genel bir değerlendirme yapılarak, vakfın malî durumu ortaya konulmuştur. Burada verilen bilgilere göre 1629 yılı sonuna gelindiğinde Gazi Hüsrev Bey Vakfı'nın giderlerinin gelirlerinden 410.044 akçe fazla olduğu belirtilerek, vakfın borç toplamı verilmiştir. Bu meblağ içerisinde 1624 yılına ait 67.030 akçe tutarındaki gider fazlası, söz konusu bilanço incelenen defter dâhilinde olmadığından dolayı borçtan düşülmüştür.

Tablo 9: Gazi Hüsrev Bey Vakfı'nın Borç Durumu

Masraflar	Meblağ
1629 yılı sonu itibariyle gider fazlalığı	410.044
1624 masrafi bilanço defterde olmadığından çıkartılıyor	-67.030
1628 yılında bakayadan tahsil edilen	-4.620
1625, 1626, 1627 yıllarında bakayadan tahsil edilen	-1.260
1629 yılında bakayadan tahsil edilen	-18.430
Ara toplam*	318.704
1030/1621 tarihine kadarki alacaklardan tahsil olunanlar	-213.878
Bakayadan tahsil	-104.642
Yuvarlama +/-	-184
Toplam	0

⁵⁹ Oruç, *agm*, s. 661-664.

Kaynak: TSMA. D. 1576.

* Defter kayıtlarında ara toplam 318.570 akçe olarak kaydedilmiştir. Tabloda ise toplamımız yazılmıştır.

Vakıf gelirleri içerisinde 1624-1629 yılları arasında bakaya kalanlardan tahsil edilen 24.310 akçe borç ödemesinde kullanılarak, borç 318.704 akçeye düşmüştür. Sonrasında 1621 yılına kadar cabiler marifetiyle zimem ve müstecirlerin elinde olan 213.878 akçe ile diğer bakayalardan 104.642 akçe tahsil olunup vakfın borcu ödenmiştir.

Bilançolardaki bakayalar, vakfın tahsil edilemeyen gelirleri olan alacaklarını göstermektedir. Vakfın 1629 yılı sonu itibarıyla borç ve alacakların gösterildiği kısımda bakaya toplamı 654.907 akçedir. 1629 bilançosunda ise vakfın bakaya toplamı olarak 616.997 akçe olduğu belirtilmiştir. Bilançodaki kayıtlara nazaran, defterin sonundaki bilgilerin daha etraflı olması nedeniyle değerlendirmeler o bölümde verilen meblağ doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Aşağıda Tablo 10'da görüleceği üzere vakfın bakayaları çoğunlukla çiftlik gelirlerinden oluşmaktadır. Kojulova çiftliğinden 1627 ve 1628 yılları toplamında 68.100 akçe, 1629 yılında 110.000 akçe, Siroz'daki çiftlikten 1627 ve 1628 yılları toplamında 45.400 akçe, Kuzmalaranya ve Zağor'daki çiftliğinin 1629 yılında 220.000 akçe, İdnoluka çiftliğinin 1629 yılına ait 75.000 akçe ve Krovişte çiftliğine ait 22.700 akçe bakaya olarak kalmıştır.

Tablo 10: Gazi Hüsrev Bey Vakfının 1629 Yılı Sonunda Bakaya Durumu

Bakayalar	Meblağ
Çiftlik-i Kojulova 1627 ve 1628	68.100
Çiftlik-i Siroz 1627 ve 1628	45.400
Çiftlik-i Kuzmalaranya? ma'a Zağor 1629	220.000
Çiftlik-i İdnoluka 1629	75.000
Çiftlik-i Kojulova 1629	110.000
Çiftlik-i Krovişte 1629	22.700
Bakiyye-i icâre-i dekâkîn 1625	4.109
Bakiyye-i icâre-i dekâkîn 1626	8.044
Bakiyye-i icâre-i dekâkîn 1627	9.115
Bakiyye-i icâre-i dekâkîn 1628	8.927
Bakiyye-i icâre-i dekâkîn 1629	21.512
Bakiyye-i mâl-ı franca ve mukâta'ât ve asiyâb seneteyn-i muhtelif	32.000
Hasan Paşa anbarı gendüm zayı şüd	30.000
Ara toplam	654.907
Bakayadan tahsil	-104.642
Derviş Çelebi'den kahvehane alımı	-150.000
Bakayadan tahsil	-60.000
Bakaya kalan	54.700
Toplam	394.965

Kaynak: TSMA. D. 1576.

Dükkanların icarelerinden bakaya olarak 1625-1629 yılları arasında 51.707 akçe kalmıştır. Franca, mukataa ve asiyab (değirmen) gelirlerinden bakaya kalan meblağ ise 32.000 akçedir. Son bakaya kaydı ise Hasan Paşa anbarında zayı olan 30.000 akçe tutarındaki gendüme (buğday) aittir.

Söz konusu bakayadan ilk önce 104.642 akçe tahsil edilmiştir ve bu meblağ yukarıda da bahsedildiği üzere doğruca borç ödemesinde kullanılmıştır. Devamında Müteveli Derviş Efendi'nin bakayaları tahsil etmesi lazım gelmesi gereğince, mütevellinin tasarrufunda bulunan kahvehane Vezir Mehmed Paşa marifetiyle 150.000 akçe karşılığında vakfa ilhak edilmiş ve bu meblağ bakaya hesabından düşülmüştür. Akabinde bakayadan 110.000 akçe daha tahsil olunmuştur. Tahsil olunan bu paranın, 50.000 akçelik kısmı vakfın Kanunzade Mahmud Efendi'ye olan borcunun ödenmesi için Derviş Efendi'ye verilmiştir. Geriye kalan 60.000 akçe de vakıf kasasına girmiştir. Son bakaya işlemi ise H. 1030/M. 1621 tarihine kadar olan bakayadan kalan

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

54.700 akçe toplam bakaya hesabına eklenmiştir. Böylelikle vakfın zimem ve müstecirlerde kalan bakayasını 394.965 akçedir.

Vakfın borç alacak durumlarına, 1629 yılısonunda gerçekleştirilen tahsiller ve ödemeler öncesinden bakarsak, borç ödemesine tahsis edilen 238.372 akçe tutarındaki meblağ ile bakaya yekûnu olan 654.907 akçe toplandığında vakfın ödemeler öncesi toplam bakayasını 893.279 akçe yapmaktadır. Bu meblağın vakfın son bilanço yılındaki gelirlerine oranı ise %138'dir. Bir başka ifadeyle, vakfın bir yıllık gelirinin 1.4 katının tahsil edilemediğini göstermektedir. 1629 yılına kadar ortaya çıkan 410.044 akçelik gider fazlalığının nedenini de, gelirlerin tahsil edilememesinin oluşturduğu aşıkardır. Bakayalardan %70 oranında tahsil edilme neticesinde hem gider lehine açıklar ödenmiş hem de bakaya meblağı vakfın 1629 yılı gelirinin %61'ine gerilemiştir.

Sonuç

Osmanlı Devlet maliyesinde, kamu harcamaları yapılırken vakıflar harcamacı kurumlar hüviyetindeydiler. Çalışmada ele alınan Gazi Hüsrev Bey Vakfı örneğinde de olduğu üzere, devlet hazineye ait vergi gelirlerinin bir kısmını vakıflara tahsis etmekte ve böylelikle günümüzün çoğu ekonomisinde merkezden devlet eliyle gerçekleştirilen kamu hizmetleri, Osmanlı Devleti'nde yaygın bir biçimde vakıflar aracılığıyla icra edilmekteydi.

Vakıflar, kurucularının şahsi mal varlığı ve devlet tarafından tahsis edilen gelirleriyle, kuruldukları bölgelerde ekonomik faaliyetleri yürütmekte ve yerel ekonomik düzeyde gelir var edici çarpan etkisini ortaya çıkarmaktadırlar. Bu etki sonucunda buldukları bölgenin toplam geliri arttığandan, bölgenin ekonomik ve sosyal refahı da yükselmektedir.

Gazi Hüsrev Bey de kurmuş olduğu vakfın müesseseleri vasıtasıyla, bölgenin dinî, sosyal, ekonomik ve ilmî seviyesini artırmıştır. Müesseselerinde çalışan personele düzenli olarak maaş vermesi, müesseselerin ihtiyaçlarını karşılaması ve yeni müesseselerin inşaları neticesinde piyasadaki toplam talebin yükselmesine, aynı şekilde çiftlikler, değirmenler ve besledikleri hayvanlar vd. yoluyla hâkim ekonomik faktörün tarım olduğu bir ekonomide toplam arzın artmasına da katkı sağlamıştır. Ayrıca, vakıf hizmetleriyle beraber piyasa hacminin genişlediği bu bölgede, yeni dükkanların, kervansarayların, bedestenlerin ve dışarıdan gelen nüfusun ihtiyacı olan evlerin inşasıyla da iktisadi faaliyetlerin canlılığını artırmıştır. Bununla birlikte bir yıllık vakıf gelirlerinin neredeyse iki katına denk gelen bir para vakfı kurulmak suretiyle iktisadi faaliyetlerin devamlılığını güvence altına alan tasarruf fonu oluşturulmuştur. Söz konusu fon sayesinde hem piyasanın ödünç verilebilir fon ihtiyacı karşılanmış hem de yatırımların devamlılığı sağlanarak bölgenin ekonomik gelişmesinin sürekliliği devam ettirilmiştir.

Bosna ve çevresi için bu denli önem arz eden Gazi Hüsrev Bey Vakfı'nın malî durumuna muhasebe bilançoları dikkate alınarak bakıldığında, vakıf gelirlerinin %65'ini oluşturan çiftlik gelirlerinin zamanında tahsili durumunda vakıf bilançolarında açık sorunu olmadığı ve gelirlerin giderlerine oranla ziyade olacağı görülmektedir. Bakaya meblağının son mal bilanço yılındaki gelire oranının % 61 olması ise, ileriki yıllarda özellikle de çiftlik gelirlerinin tahsilinde bir gecikme olması halinde, sıfırlanan borçların tekrardan artarak kısa dönemli bir malî kriz yaşanabileceği ihtimalini göstermektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defter (TSMA)

BOA. TSMA. D. 1576; 6974; 3620.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM) 633.

Kitap ve Makaleler

- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, “Yugoslavya’da Türk Abideleri Ve Vakıfları”. Vakıflar Dergisi. C. III, Ankara: 1956. ss.150-223.
- AYVERDİ, İlhan Misalli Büyük Türkçe Sözlük. Cilt 2. 2. Baskı. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat. 2006.
- BARKAN, Ömer Lütfi “Süleymaniye Camii ve İmaretî Tesîslerine Âit Yıllık Bir Muhasebe Bilançosu 993/994 (1585/1586)”, Vakıflar Dergisi, Sayı IX, 2006. ss. 109-124.
- BİNARK, İsmet, “Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde Bulunan 164 (Hicrî 935-937/Milâdî 1528-1531) Ve 462 (Hicrî 975/Milâdî 1567-1568) Numaralı Tapu Tahrir Defterlerine Göre Bosna Vakıfları”. X. Vakıf Haftası Kitabı, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü. 1992. ss. 207-254.
- DEMİRYÜREK, Mehmet, “Kıbrıs Şer’iye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Kıbrıs’ta Kurulan Para Vakıfları (Vakf-I Nükûd)” Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/8 Fall 2009, www.turkishstudies.net, s. 1015-1043.
- EKİZ, Mehmet “İşgal Sonrası Bosna-Hersek’te Eski Eser Ve Vakıf Eserleri: Vatan Gazetesi Örneği”, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/1 Winter 2012, www.turkishstudies.net, ss.1005-1011.
- ERTÜRK, Volkan, “Osmanlı Devrinde Vize Sancağındaki Selâtin Ve Ümera Vakıfları (1530-1613)” Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/5 Spring 2013, www.turkishstudies.net, ss. 279-300.
- Evliyâ Çelebi, Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, (haz) Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin, Cilt V. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 2001.
- EYİCE, Semavi, “Gazi Hüsrev Bey Külliyesi”. DİA. C. 13. Ankara: 1996. ss. 454-8.
- GALİB, İsmail Takvim-i Meskûkât-ı Osmâniye, Kostantiniye: Mihran Matbaası, 1307.
- GÜLER, Ramize Derya “Bosna-Hersek, Gazi Hüsrev Bey ve Külliyesi”, Sakarya Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- İBRAHİM, Mehmet, “Gazi Hüsrev Bey Külliyesi ve Bosna-Hersek’teki Son Durum”, X. Vakıf Haftası Kitabı, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1992. ss. 181-206.
- İNALCIK Halil ve DONALD Quataert Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, (Çev. Halil Berktaş), C. 1, 2. bs, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2000.
- İPŞİRLİ, Mehmet “Medrese”. DİA. C. 28, Ankara: 2003. ss. 327-333.
- KARÇIÇ, Fikret “Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi”. DİA, C. 13. Ankara:1996. ss. 458-9.
- OKIÇ, M. Tayyib. “Gazi Hüsrev Bey”. DİA. C. 13. Ankara: 1996. ss. 453-4.
- OKIÇ, M. Tayyib. “Gazi Husrev Beğ ve Onun Saraybosna’daki Camiine Bir Minare Daha İlâve Edilmesine Dair Bir Vesika”, Necati Lugal Armağanı, Ankara: TTK, 1968. ss 463-499.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

- OKIÇ, M. Tayyib. "Husrav Beg, Gâzi", İA, C. V/I. İstanbul: 1977, ss. 601-5.
- ORUÇ, Hatice "Gazi Hüsrev Bey'in Saraybosna'daki Vakıfları". Belleten, Sayı 268. ss. 645-670.
- ÖZGÜDENLİ, Osman Gazi "Vakfiye", DİA, C. 42, Ankara: 2012, ss. 465-7.
- ÖZTÜRK, Nazif Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. II, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin "Vakıf İstihlaları Lügatçesi", Vakıflar Dergisi, Sayı XVII, 1983. ss. 55-60.
- YILDIZ, Murat Osmanlı Vakıf Medeniyetinde Bir Veziriazam Hayratı Amcazade Hüseyin Paşa Vakfı. İstanbul: Bayrak Yayıncılık. 2011.
- ZLATAR, Behija "XV. Ve XVI. Yüzyıl Saraybosna Vakıfları", Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Uluslararası Sempozyumu. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü. 2012. ss. 57-61.

Ek 1: Gazi Hüsrev Bey Vakfı'na Ait Vakfiyedeki Vakıf müesseseleri ve Vakfın Gelirleri

Vakıf Müesseseleri	
Câmi'-i şerif	Saray'da Orta Mahalle'de
Medrese	12 bâb, Kadîri danışmendlerin kalacağı
Hânkâh	15 bâb halvethâne
Mekteb	
Türbe	
İmâret	
	Ahır
	Matbah
	Hamur edecek evi
	Fırın
	Mahzen
	Anbarı
Akarat	
Dükkân	Çarşı içinde 60 bâb dükkân
Dükkân	1 bab mevtan
Dükkân	Fevkânî 40, tahtânî 40 dükkân, şadırvan ve ahır
Hamam	Çifte hamam
Mülk	İki ev ve ahır Çarıklı Mahallesi'nde Turna Dede mülkü
Arsa	Üstüne medrese yapılan Kemal Voyvoda denilen yer
Mülk	1 değirmen, iki ekmek fırını, iki kasap dükkânından müştemil bir mülk
Mülk	Çalış Hoca Mahmud oğlu Mahmud mülkü denilen ev, bostan ve 9 dükkândan oluşan mülk
Ev	Zikrolan dükkânlar yanında 4 ev, bunlardan ikisini vakıf yeniden yapmıştır
Mülk	Çavkoş kızı Duya'dan satın alınan mülk, üstünde iki ev var, birinin üzerinde çardağı bulunmakta
Çiftlik	Yablanova Karyesi Dursun Çeribaşı Çiftliği
Çiftlik	Yablanova Karyesi Kazgancı Ali'den aldığı
Ekinler	Duryaşa'dan? satın aldığı
Çayır	Butila denilen çayır ve Dübek denilen ekinlikler
Çiftlikler	Dubrovenik Nahiyesi Çernerika Karyesi'nde Radovine ve Radvan? çiftlikleri
Ekinlik	Çernerika Karyesi'nde Yazgun? ve Yaderişte? denilen ekinlikler

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

Çayır	Kâtib Ali'den alınan
Ekinlik	Dubrovenik Nahiyesi'nde Limle? Karyesi'nde İsa oğlu Ali Yahşi'den alınan Radovine ve Radvan tarlaları denilen ekinlikler
Çiftlik	Dubrovenik Nahiyesi'nde Dranik? nam karyede
Çayır	Dubrovenik Nahiyesi'nde Beğler Konağı denilen çayırlar
Çiftlik	Brod Kazası'nda Kal'a-i Teşne Nahiyesi'nde Ahmed Oğlu Mehmed Çiftliği
Mezraa	Omaniskal?
Mezraa	Teşne Nahiyesi'nde Ahmed Voyvoda'dan alınan altı mezraa
Mezraa	Kal'a-i Yayça yanında Aydınlu Nahiyesi'nde sekiz mezraa
Değirmen	Zirmanya Suyu üzerinde Karlıoğlu değirmeni
Mezraa	Kal'a-i Kluç ve Kal'a-i Ostroviçe'de yedi büyük mezraalar
Kovan	Kaza-i Kubaşık? Dobor Kal'ası'nda 150 aded kovan
Mezraa	Nemradişka Nahiyesi'nde vilâyet kâtibi Bayezid Çelebi'den 1500 akçe tapu verip, her yılda 300 akçe mukataa alınan
Mezraa	Altı adet mezraa ve Manastırağı demekle bilinen mezraa
Mezraa	Sava Suyu'nun öte yakasında 500 akçe tapu verilip, senelik 100 akçe mukataa olan mezra
Değirmen	Kaza-i İskradin Klis Kal'ası yanında Solin Suyu üzerinde 500 akçe tapu verilip alınan harap değirmen ve ocaklardır
Değirmen	Broça Nahiyesi'nde 100 akçe tapu ile alınan Bilişa değirmenleri
Değirmen	Varna Kal'ası varoşunda 250 akçe tapu ile alınan dört göz değirmen ocakları
Değirmen	Kırka Suyu üzerinde 150 akçe tapu ile alınan İroş? değirmenleri
Karye	Zihne'de üç pare Kromişte, Tirepotya ve Kusorinoz? denilen karyeler
Değirmen	İspatça Suyu'nun üzerinde döner on göz değirmenler
Çiftlik	Drama'da Nesi ve Davriçe? ve Zigosi? isimli karyelerde babası Ferhad Bey'den dokuz hisse miras kalıp, bir hissesi annesi Selçuk Sultan'ın olup, geriye kalan sekiz hisse
Çiftlik	Satın alınan bir çiftlik
Çeltik	Çeltikçi nam karyede pirinç ekenler
Çayır	Siroz'a yakın yerde üç pare çayır
Kısrak	Zikrolan otluklarda otlayan 100 re's yund(kısrak)lar, kolanlarıyla?
İnek	Zikrolan otluklarda otlayan 100 re's inekler, buzağılarıyla
Kullar	Çiftliklerde yaşayanlar kullar ve cariyeler, oğulları ve kızlarıyla vakıfdır
Nukûd	
825.000	15.000 Sultâniye ve efrenkiye. Her biri 1= 55 Osmâni akçe
132.000	2.200 miskal halis altın avadanlığı bahası, 132.000 Osmâni akçe eder.
120.000	30.000 dirhem ağır gümüş, 1 dirhem = 4 akçe = 120.000 akçe
80.000	13 aded bedahşânî la'llerden ve altmış iki aded değirmi incilerden dizilmiş meftûlün bahası
50.000	70 aded değirmi incilerden her biri 714 akçedir.
20.000	100 aded değirmi incilerden tespîh her biri 200 akçe
198.000	Cevherlere bezenmiş kılıçlar, gümüşler, bıçaklar, cevherlerle yaldızlanmış hançerler ve elmas ve yakut ve la'l ve ve zümrüd taşlı? altın yüzükler bahası
1.575.000	1.575.000 Süleymâni akçedir.
150.000	Türbe için konulan akçe cümleye karıştı
517.000	Medrese için konulan 700.000 akçeden bina için harç olunandan bakisi cümleye karıştı
3.667.000	Cümle akçe

Kaynak: TSMA, D. 6974.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

Ek 2: Gazi Hüsrev Bey Vakfı'na Ait Vakfiyede Belirtilen Personel ve Diğer Masrafların Listesi

Vezaîf/Personel	Nefer	Yevmî			Şehrî	Senevî
		Akçe	Vukiyye	Kile	Akçe	Akçe
Mütevelli	1	30				
Nâzır	1	10				
Kâtîb	1	7				
Câbî	3	5				
Câbî	1	4				
Kâtîb	1	2				
Çoban (buğday)	1			2		
Hizmetli (Yund ve sığırlara bakan)	1	3				
Hizmetli (Taylara ve buzağılara bakan)	1	2				
Sancakbeyine cihet-i nezaret		1				
Kâdiya cihet-i nezaret		1				
Meremmat için her günde	1	20				
Câmi'-i Şerif Görevlileri						
Hatîb	1	8				
İmâm	1	6				
Mü'ezzin	2	4				
Mü'ezzinlere Cuma günü yardım eden	1	1				
Ser-mahfil	1	5				
Devirhân/Hafızân	5	3				
Eğer hafızlardan ve mü'ezzinlerden misafir gelene mücavir olanın her birini		2				
Muarrif	1	2				
Kayyum	2	3				
Cüzhân	30	40				
Nafile namaz kılanlar	2	5				
Mevlidhân ve şerbet harcı	1					300
Tespihci	5	1				
Noktacı	1	1				
Çerâğî	1	3				
Aşirhân	1	2				
Şadırvancı	1	2				
Medrese						
Müderris	1	50				
Mu'id	1	4				
Bevvâb	1	2				
Danışmendlere hücre başına		2				
Türbe						
Türbedâr	1	5				
Devirhân	4	2				
Câmi'deki cüzhânlara her Cuma	30	2				
Bevvâb	1	2				
Hânkâh (Tekke)						
Şeyh	1	20				
Sofilere her ayda					10	
Mektebhâne-i Sıbyân						
Muallim	1	5				
Halîfe	1	2				
İmâret						
Şeyh	1	8				
Nakîb	2	2				

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

Ferrâş	2	2				
Vekîl-i harc	1	4				
Kilerci	1	4				
Anbarcı	1	3				
Kalburcu	1	1				
Uncu	1	2				
Ahırcı	1					
İstifçi?	2					
Etmekçi	2	3				
Şâkird	2	1				
Ferrâş-ı kenîf	1	1				
Çanak yıkayıcı	1					
Et getirici	1					
Kapıcı	1					
Aşçı	2	3				
Şâkird	2	1				
Hasır, çerâğ, kadil yağı için		4				
Merammatçı		3				
Krovişte Mescidi						
İmâm ve muallim	1	5				
Mü'ezzin	1	2				
Mescidin hasır yağı ve meremmatına ve mektebine		0,5				
Bayramda yetimler ve (...) verilecek libaslar için		3				
Günlük diğer masraflar						
Pirinç çorba her sabah				1		
Buğday çorba her akşam				0,5		
Et		50				
Un ekmek için her gün			96			
Tuz soğan nohud (...)		6				
Odun						
matbah		15				
fırın		15				
Misafirler için her gün taam masrafı		30				
Kış günlerinde misafirlere odun		4				
Cuma ve bayram gecelerinde						
Dane (Pilav)						
pirinç				3		
yağ			9			
Zerde						
pirinç				1		
yağ			3			
bal			10			
Ramazan gecelerinde						
pirinç dane için				3		
zerde						
pirinç				1		
bal			3			
buğday çorbası						
Mevlid ayında mevlid dinleyenler için (dane, zerde ve yahni için)						1.000

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

Câmi, imâret, türbe hizmetkârlarından her birisine her gün mütevelliden gayri sabah bir kepçe, akşam bir kepçe ve dörder fodula verile, medresedeki danışmendlere sabah bir kepçe, akşam bir kepçe taamla bir mikdar et ve dörder fodula verile, Cuma gecelerinde sair medreselerinde danışmendilere riayet olunana riayet oluna						
--	--	--	--	--	--	--

Kaynak: TSMA, D. 6974.

Ek: 3 Gazi Hüsrev Bey Vakfı'na Ait Muhasebe Bilançolarının Mahsûlât Kısımları

Mahsûlât	Hicrî	1034	1035	1036	1037	1038
	Milâdî	1625	1626	1627	1628	1629
An-mahsûl-i çiftlik-i Kozmalaranya? ma'a Zağor		220.000	220.000	220.000	220.000	220.000
An-mahsûl-i çiftlik-i İdnoluka		70.000	68.000	70.000	75.000	75.000
An-mahsûl-i çiftlik-i Kojulova		85.000	86.000	96.600	94.000	110.000
An-mahsûl-i çiftlik-i Krovişte der-kurb-ı Siroz		-	33.385	22.700	22.700	22.700
An-mahsûl-i icâre-i dekâkîn (H. 1038 ma'a beytü'l-yehûd)		86.182	86.550	86.550	87.270	94.350
An-mahsûl-i icâre-i kârbânsarây		57.000	58.000	60.000	60.000	54.000
An-mahsûl-i icâre-i hamâm der-nefs-i Saray		15.200	15.200	15.200	15.200	15.200
An-mahsûl-i icâre-i beytü'l-yehûd der-Saray		7.070	7.080	7.080	7.080	-
An-mahsûl-i icâre-i mahkeme-i şerîf der-şehir-i Saray		2.880	2.880	2.880	2.880	2.880
An-mahsûl-i hamâm ma'a dekâkîn der-nefs-i kasaba-i Pojega		1.650	1.610	1.650	1.650	1.650
An-mahsûl-i mukâta'a-i zemîn der-kurb-ı nehr-i Mostaniçe		670	670	670	670	670
An-mahsûl-i mukâta'a-i zemîn der-kurb-ı Varoş		5	10	-	-	-
An-mahsûl-i mukâta'a-i zemîn der-kurb-ı medrese		40	40	40	45	45
An-mahsûl-i mukâta'a-i zemîn an-zevâyid-i hamâm der-Sarây		240	240	240	240	240
An-mahsûl-i mukâta'a-i zemîn zevâyid-i dekâkîn serrâçhâne		50	50	50	50	50
An-mahsûl-i mukâta'a-i zemîn-i der-kurb-ı Câmi'-i Çıkrıkcı		-	-	-	5	-
An-mahsûl-i mukâta'a-i zemîn-i an-zevâyid-i dekâkîn		-	-	-	10	-
An-mahsûl-i mukâta'a-i zemîn-i der-kurb-ı kârbânsarây		-	-	-	4	-
An-mahsûl-i mukâta'a-i bostân der-kurb-ı câmi'-i şerîf		10	20	-	10	10
An-mahsûl-i mukâta'a-i kazîzhâne-i merhum Siyavuş Paşa		400	400	-	400	400
An-mahsûl-i mukâta'a-i zemîn der-kurb-ı nehr-i Milaçka		620	620	620	620	620
An-mahsûl-i mukâta'a-i zemîn zevâyid-i hâne-i sa'âtîf		120	160	130	120	120
An-mahsûl-i mukâta'a-i zemîn der-kurb-ı zemîn câmi'-i İskender		160	-	160	-	-
An-mahsûl-i kesmek? gendüm berây-ı nân 'imâret		1.200	1.200	1.200	1.200	1.200
An-mahsûl-i kepek nân 'imâret		600	600	600	600	600
An-mahsûl-i hurda kurşûn		38	2.030	10.000	-	-
An-mahsûl-i icâre-i mu'accele-i Yehûdî İlyâ ve Mazlı/ H. 1037 dekâkîn mu'accesi		25.000	-	-	2.000	-
An-mahsûl-i mâl-ı merbûh		43.166	40.351	44.097	43.000	42.000
An-mahsûl-i asiyyâb der-nefs-i Saray		6.600	6.200	5.200	4.500	4.500
An-mahsûl-i nokta-i eczâhanân der-câmi'-i şerîf ve türbe		488	432	470	591	505
An-mahsûl-i bakiyye-i icâre-i dekâkîn sene H. 1032		12.863	-	-	-	-
Ara Toplam		637.252	631.728	646.137	639.845	646.740
Ziyâde		-	-	-	-	45.199

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

Ara Toplam	637.252	631.728	646.137	639.845	691.939
Bakiyye-i hamâm der-uhde-i Osmân bin İsa	-	751	-	-	-
Bakiyye-i icâre-i beytü'l-yehûd	-	1.540	-	-	-
Bakiyye-i icâre-i dekâkîn	-	8.970	9.115	8.927	-
Bakiyye-i kirâya-i zemîn Mostaniçe	-	120	-	-	-
Bakiyye-i kirâya-i Milaça	-	160	-	-	-
Bakiyye-i mahsûl-i Krovište	-	31.844	22.700	22.700	-
Gayr-ı makbûz bâkî yazılan sene-i mezbûre	-	-	-	-	466.161
Gayr-ı makbûz seneteyn	-	-	-	-	146.837
Toplam	637.252	588.343	614.322	608.218	78.941

Kaynak: TSMA, D. 1576.

Ek: 4 Gazi Hüsrev Bey Vakfı'na Ait Muhasebe Bilançolarının Masârifât Kısımları

Masârifât	Hicrî	1034	1035	1036	1037	1038
	Milâdî	1625	1626	1627	1628	1629
Berây-ı mevâcibât-ı câmi, imâret, medrese, hângâh ve sâir hademe-i vakf		160.060	160.060	160.060	160.060	156.460
Berây-ı iştirâ-i gendüm berây-ı 'imâret		220.095	142.927	142.732	175.385	208.335
Berây-ı iştirâ-i pirinç berây-ı 'imâret		93.947	93.174	39.301	29.702	39.510
Berây-ı iştirâ-i asel berây-ı 'imâret		13.328	16.152	21.998	15.683	20.560
Berây-ı hırîde revgân-ı sâde berây-ı 'imâret		47.215	36.518	23.232	43.532	15.966
Berây-ı hırîde nemek berây-ı 'imâret		5.450	5.644	10.978	-	4.079
Berây-ı hırîde revgân-ı zeyt berây-ı kanâdîl-i câmi		25.792	7.240	9.188	10.206	2.076
Berây-ı iştirâ-i hîme-i 'imâret-i âmire		-	20.269	28.811	23.832	-
Berây-ı hırîde revgân-ı çerâg Berây-ı mühimmât-ı vakf		343	790	554	525	525
Berây-ı hırîde hurda mum berây-ı câmi'-i şerîf ve 'imâret		990	549	595	427	520
Berây-ı iştirâ-i şem'-i asel berây-ı câmi'-i şerîf ve 'imâret		2.400	1.770	-	1.397	-
Berây-ı ziyâfet-i mîr-i mîrân-ı Bosna		272	695	766	389	869
Berây-ı ihrâcât-ı libâs-ı fukarâ		1.656	1.608	1.726	1.726	1.765
Berây-ı ihrâcât-ı mevlid-i şerîf		2.158	1.929	1.582	1.707	1.567
Berây-ı ihrâcât-ı aşûrâ şehri-i Muharrem		961	647	650	619	271
Berây-ı hırîde penbe berây-ı râh-ı abhâ, kanâdîl, süpürge		287	240	115	-	92
Berây-ı hırîde camhâ berây-ı câmi		317	520	115	608	24
Berây-ı hırîde keçe-i hamâm		330	275	356	278	240
Berây-ı hırîde kürek		149	-	-	234	144
Berây-ı hırîde nohud		56	208	14	14	14
Berây-ı hırîde künkhâ berây-ı abhâ		1.020	-	-	840	228
Berây-ı hırîde süpürge		68	-	-	-	-
Berây-ı hırîde kireç		661	634	-	946	184
Berây-ı ihrâcât-ı mahkeme-i şerîf		5.398	-	-	-	368
Berây-ı harc-ı müteferrik berây-ı mühimmât-ı vakf		50.000	36.805	-	13.445	7.372
Berây-ı ihrâcât-ı mukâta'a-i zemîn		400	400	200	-	-
Berây-ı mukâta'a-i bezzâzistân-ı cedîd		200	200	400	-	200
Berây-ı mukâta'a-i zemîn-i vakf-ı Ayas Paşa		120	120	-	-	-
Berây-ı franca-i deyn-i el-Hâc Osmân sahtiyân		-	4.000	8.340	-	8.400
Berây-ı edâ-yı deyn-i Mahmûd Efendi Kanûnzâde		-	42.000	-	-	-
Berây-ı harc-ı ziyâfet-i Kâdî Efendi der-Saray		-	530	-	-	-
Berây-ı ihrâcât-ı ziyâfet-i Kâdî Efendi		-	521	-	-	-
Berây-ı ihrâcât-ı evânîye-i matbah fi't-târîh		-	1.663	-	-	-
Berây-ı harc-ı elek ve kalbur		-	307	-	39	35
Berây-ı harc-ı mismâr-ı mütenevvi' mühimmât-ı vakf		-	768	-	-	-
Berây-ı ziyâfet-i Müftî Efendi		-	-	204	-	-

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

Berây-ı iştirâ-i revgân-ı zeyt yerine revgân-ı sâde	-	-	990	-	-
Berây-ı ihrâcât-ı mukâta'a-i zemîn-i kahvehâne	-	-	120	-	120
Berây-ı ihrâcât-ı kalay-ı evâniye ve puşad?/ (H. 1037 ücret-i kalaycı)	-	-	714	1.172	865
Berây-ı harc-ı ücret-i kadîm çavuşân	-	-	9.545	-	-
Berây-ı ihrâcât-ı yapu ve neccâriyye ve ırgâdiyye	-	-	78.741	-	9.806
Berây-ı ziyâfet-i Müftî Efendi kâdî an-Saray	-	-	-	461	549
Berây-ı iştirâ-i hâne-i Mehmed Çelebi	-	-	-	29.000	-
Berây-ı harc-ı müteferrik neccârân ve ırgâdân	-	-	-	18.719	8.720
Berây-ı harc-ı müteferrik berây-ı hamâm-ı vakf-ı mezbûr	-	-	-	3.076	-
Berây-ı iştirâ-i kerâste hâlâ der-mahzen mevcûd	-	-	-	15.859	-
Berây-ı harc-ı hasır câmi'-i şerîf	-	-	-	52	2.250
Berây-ı franca-i duyûn	-	-	-	38.143	-
Berây-ı harc-ı firunhâ-i cizyehâ-i re'âyâ-i çiftlik Kojulova	-	-	-	66.987	-
Berây-ı harc-ı kiremid	-	-	-	-	2.000
Berây-ı ihrâcât-ı camehâ ve harc-ı sâire ve resm-i mîr-i mîrân	-	-	-	-	7.372
Berây-ı iştirâ-i mismâr	-	-	-	-	1.245
Berây-ı harc-ı çuvalhâ	-	-	-	-	449
Berây-ı seng-i asiyâb	-	-	-	-	2.296
Berây-ı harc-ı deyn-i Dervîş Efendi	-	-	-	-	11.000
Berây-ı harc-ı ... çavuşân fi't-târîhi'l-mezbûr	-	-	-	-	1.292
Berây-ı harc-ı muhâsebe-i Mustafâ Efendi	-	-	-	-	5.800
Berây-ı mukâta'a-i kârbânsarây	-	-	-	-	400
Berây-ı pirinç el-Hâc İbrâhim ve asel	-	-	-	-	13.194
Ara Toplam	633.673	579.163	542.027	655.063	537.162
Masrafda eda olunmayan meblağ	-	-	-	-	30.654
TOPLAM	633.673	579.163	542.027	655.063	567.816

Kaynak: TSMA, D. 1576.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

